

ПРОФ. С. ШЕЛУХИН.

**ВАРШАВСЬКИЙ
ДОГОВІР**

МІЖ

ПОЛЯКАМИ Й С. ПЕТЛЮРОЮ

21 КВІТНЯ 1920 Р.

ПРАГА 1926 Р.

В-О „НОВА УКРАЇНА“

ПРОФ. С. ШЕЛУХИН.

ВАРШАВСЬКИЙ ДОГОВІР

МІЖ

ПОЛЯКАМИ Й С. ПЕТЛЮРОЮ

21 КВІТНЯ 1920 Р.

ПРАГА 1926 Р.

В.-О. „НОВА УКРАЇНА“

ЗНАННЯ
1946 Р.

Зіраксовий передрук праці проф. Сергія Шелухіна "ВАРШАВСЬКИЙ ДОГОВІР" здійснено з примірника знайденого в книгозбірні св. п. Дмитра Федика.

Передруки призначені для бібліотек Університетів України.

Кошти перевидання покрила адміністрація військового журналу "ВІСТІ КОМБАНТА" - Торонто, Канада.
Передрук приготував:

Мирослав Б. Бігус
адміністратор "В.К."

VETERANS' NEWS
P.O. BOX 279, STN. 'D'
TORONTO, ONTARIO
CANADA M6P 3S9

UKRAINE

VOLUME IV

Serhii Shelukhyn

Shelukhyn, Serhii [Šeluxyn, Serhij] (Šeluchyn; pseud. S. Pavlenko), b 1864 in Poltava gubernia, d 25 December 1938 in Prague. Lawyer, civic activist, and state figure. A judge in various centers, he was active in the Ukrainian movement from 1905, as head of the Revolutionary Committee in Odessa and a member of the Ukrainian Party of Socialists-Federalists. In 1917–18 he was a member of the Central Rada, a general judge in the UNR, minister of justice in the governments of V. Holubovych and V. Chekhivsky, and a state senator in the Hetman government. He also headed the Ukrainian State delegation in peace negotiations with the RSFSR (1918) and participated in the Paris Peace Conference (1919) as a legal adviser. He emigrated to Czechoslovakia (via Vienna) in 1921 and taught criminal law at the Ukrainian Free University and the Ukrainian Higher Pedagogical Institute (1924–5), headed the Ukrainian Law Society and the Ukrainian Committee in Czechoslovakia, was vice-president of the People's Ukrainian Council, and wrote about the law code *Ruskaia Pravda*, the Celtic origin of Rus', the history of Ukrainian law, and international politics in Ukraine.

636

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА

Словникова частина

10

Шелухин Сергій (1864—1938), правник, гом., політ. і пед. діяч, письменник (писав вірші під псевд. С. Павленко) родом з Полтавщини; працював суддею у різних м. України, активний в укр. русі, почавши з 1905: гол. Рев. комітету в Одесі (1917), діяч УПСФ,

чл. Укр. Центр. Ради; ген. суддя УНР, міні. суд. справ в уряді В. Голубовича (лютий—квітень 1918), за гетьманату чл. Держ. Сенату і гол. укр. делегації на мирових переговорах з РСФСР; 1918 виконуючий обов'язки міні. юстиції в уряді Директорії В. Чехівського (1919); чл. укр. делегації на мировій конференції в Парижі (1919), з 1921 жив у Чехо-Словаччині; проф. кримінального права УВУ й Укр. Пед. Ін-ту ім. М. Драгоманова у Празі (1924—25), чл. Укр. Іст.-Філол. Т-ва; гол. Укр. Комітету у Чехо-Словаччині (Прага) та Укр. Правничого Т-ва в Чехії. Праці з історії укр. права, гол. розвідки про «Руську Правду» (1929), «Закупи з „Руської Правди“», «Історикоправні підстави укр. державності» (1929); «Варшавський договір між поляками і Петлюрою» (1926), «L'Ukraine, la Pologne et la Russie et le droit de la libre disposition des peuples» (1919); на іст. теми: «Звідкіля походить Русь — теорія кельтського походження Київ. Русі» (1929), «Україна — назва нашої землі з найдавніших часів» (1936), «Нім. колонізація на Україні» (1938) тощо. Співр. «Зорі» (з 1886), «Укр. Хати» (1909—14), «ЛНВ», «Української Житни», «Дзвонів» (з 1931) тощо. Помер у Празі. А. Ж.

С. Шелухин

С. Шелухин

В І Д В И Д А В Н И Ц Т В А

На одному з'їзді письменників і журналістів, хтось з учасників висловив сміливу, але безумовну гарну думку: "краще нам було мати одного правдивого державного мужа, замість десятка журналістів чи поетів".

Звичайно, цим він не хотів умалити значіння останніх, а лише підкреслив нашу убогість на дійсних державних діячів...

Отже, тим більше заслуговує на увагу пестать одного з видатніших державних діячів періоду відновлення нашої державності, яким був покійний професор С.П. Шелухин.

С.П. Шелухин народився в 1860 р. на Полтавщині. Високу освіту здобув в Київській Університеті на правничому факультеті. Маючи непересічні персональні здібності й великий фаховий досвід в галузі права, приймаючи до того активну участь в громадській роботі ще з студентських часів, особливо інтенсивно від 1905 р., коли оселився в Одесі, С.П. під час революції 1917 р. має заслужену пошану й авторитет серед всього українського громадянства.

За Центральної Ради С.П. досягає високе становище міністра юстиції й генерального судді, а за часів Української Гетьманської держави посідає становище сенатора і голови мирової комісії для переговорів з москалями /23.5.1918 р./.

Проводячи переговори, С.П. виявляє не тільки глибокий патріотизм, а й велику інтелектуальну й фахову перевагу над червоно-московськими дипломатами. Ведені проф. С. Шелухиним переговори були тріумфом гідності й переваги усіх українців... Вся Україна ж тоді з захопленням слідувала за ними й тишилася, як москалі, за вказівками С.П. "металися" як школярі до Леніна перероблювати свої уповноваження, або старанно перекладали свої промови з "общепонятної" на українську мову... Це був саме С.П. Шелухин, що перетворив ті переговори в акт сатисфакції наболівшої до в г о в і - к о в - и м г н і т о м Української душі...

Глибока відданість батьківщині С.П., тим більше заслуговує на подив і пошану, що йому прийшлося діяти в атмосфері безглуздя, зради і провокацій, якими було тоді повне наше громадянське життя. С.П. Шелухин поспішав з договором, бо кожна затримка значила довше мордування населення, палювання цілої господарки, рабства чужого майна москалями на величезних прикордонних теренах. Москалі навпаки з допомогою Українців всіма засобами затримували переговори... Окрім всього їм треба було використати "на все 100 процентів" чисельну дипломатичну місію для підпаної роботи в самому Києві... Розстрілюючи у себе С.Р. і С.Д., з нашими українськими СР і СД вони залюбки тоді "комунікувалися", бо вели разом з ними підпільну серед "мас" акцію до повалення Української Держави. Головне ж, вони вели тоді інші таємні переговори з головою національного Союзу Соц. дем. Винниченком, в приміщенні тов. міністра фінансів В.П. Мазуренка - теж Українського соціал демократа, і при його участі.. Про це? Про допомогу москалів повалити Українську Державу! Не паперову, а дійсну Українську Державу, в якій сами були міністрами!! /Раковський "Львів і Україна" Винниченко "Відродження Нації, Мазуренко "Чорна Книга"/

Так свої допомагали С.П. Шелухину захищати Українські інте- реси - зміцнюючи позиції, певність і нахабство наших ворогів, що не раз виводило п е к і й н о г о з рівноваги... Але він твердо й непохитно провадив йому доручену справу далі, не дивлячись на всі труднощі щоб довести її до до Саханого кінця...

Хто? С.П. Шелухин був дійсно одним із тих небагатьох держав- них мужів свого часу, що не тільки не овоїй високій досвідченності в доручених справах був на своєму місці, а був дл того правдивий патріот, вірний син свого народу...

Але така вже іронія долі... Убогий на розум і знання, але ласий на емоційність натовп, очевидно має свою особливу психо- логію і вимоги... Згадуємо й глорифікуємо розгаласованих "дія- чів"-аматорів, імпотентних трибунів, красномовних героостратів, та тільки не згадуємо дійсно заслужених своєю конструктивною працею чесних патріотів. Не згадуємо й навіть не знаємо де, коли й як вони поховані... Чи згадує наприклад "громадскість" та чи бере за приклад коли Міхновського, Лотоцького, Липинського, Е. Чикаленка, Семеренка, Василенка, полк. Н. Болбочана, полк. ген. шт. Отмарштей- на і т.д. і т.д.?... А про кожного з них можна було б багато ска- зати доброго, щирого й правдивого, а тому й дійсно виховуючого, замість роздувати мале-позитивне й приховувати велике-злочинне уявних "героїв"...

Тітшімо себе надією, що видаючи одну із праць проф. С.П. Ше- лухина "Варшавський договір", цим ми хоч у невеликій мірі, вшануємо його пам'ять...

Спинились ми на "Варшавському договорі", а не якійсь іншій його праці, тому, що ця праця зараз є чи не найбільш актуальною.

Сучасна міжнародня ситуація є досить складна. Не виключена можливість що невдалекому часі знову за зеленим столом буде об- говорюватися питання про східні кордони Польщі... Ми повинні бу- ти до цього підготовлені. Глибокий аналіз • Варшавського дого- вору проф. С. Шелухина, нехай буде пересторогою і наукою нашим дипломатам, як не слід складати договорів взагалі, а крім того опонує їх завчасно підготувитись і обґрунтувати свої позиції до можливих у майбутньому домагань польської сторони. Бо не залеж- не від того, чи уневажнений Варшавський договір чи ні, для поль- ської сторони він все одно залишається як сильний історично правний аргумент на довгі реки... Тим більше - поляки подбали - що б він уже фігурував в дізі націй і набув, так би мовити, міжнародньої "ратифікації"... Очевидно із всіх наших контраргументів /за проф. Шелухиним/ найсильніший є той, що договір цей не є правний, бо складений не від імені УНР і не правосильними уповноваженими від неї. Не дійсним Урядом УНР, а самозванними й самочинними "діяча- ми". Так воно було в дійсності, й цього вимагають наші державно- національні інтереси...

Ще ж до "Українського" суспільства, то воно повинно з цього аналізу договору зробити належні висновки.

В І Д Р Е Д А К Ц І І

Наукова праця проф. С.П. Шелухина "Варшавський договір" дру- кується з єдиного екземпляра машинописом, що знайдений на тере- нах американської зони. Очевидно, екземпляр цей в свою чергу був передрукований з оригіналу виданого в Празі ще 1926 р. Р.Видав- ництвом "Нова Україна".

Додержуючись сумлінно відбитки з оригіналу, редакція подає його так як він є, випустивши з нього лише /наст.12/ сім рядків що неможливо було розібрати і крім того, шість рядків, які зачіпаючи духовних осіб, до справи договору не відносяться.

ВАРШАВСЬКИЙ ДОГОВІР

між Поляками й С. Петлюрою

21 квітня 1920 року.

Я не буду розглядати обставин, при яких утворено Варшавський договір 21 квітня 1920 року між Поляками й Симоном Петлюрою. Це питання є обов'язкове для історика, а для правника в даному разі воно було б потрібним тільки в цілях суду над авторами договору, коли б було поставлене обвинувачення за злочини проти осіб, які творили його. Цих цілей я собі не ставлю.

Це договір міжнародний. Тому обов'язкове для правника при розгляді звичайних договорів питання про добрі сумління та свободу, про добрі наміри сторін та непримушеність волі з її свободою — це питання в сучасних умовах пеняєть про міжнародні взаємовідносини та міжнародні договори, на превеликий жаль та й на людське нещастя, не має рішучого значення. Переможеного війною, проти його волі, бажання й свободи, часто примушують підписати договір в умовах не тільки протилежними вимогам етики й справедливості, а просто жакливими, і такий договір все-таки зостається дійсним і чинним. Етика міжнародного права стоїть незмірно нижче етики цивільного права для звичайних громадян, як суб'єктів приватно-правних відносин.

Я маю собі завданням зробити юридичний аналіз договору 21-квітня 1920 року з формального й матеріального боку, з метою виявити його правосилість та відношення до інтересів Української нації, щоб вирішити, як повинен ставитися до цього договору Український Нарід, як мусить поставитися до його й що мусить робити всякий, хто почуває себе членом українського народу та вважає, що на ньому лежить громадський обов'язок чесно й твердо-непохитно стояти на сторожі інтересів Української нації. Це сфера реально-го впливу патріотизму. Мене цікавить формальний бік і матеріальний зміст договору, а не особи, які творили його, з їх власними перспективами, інтересами, намірами, почуваннями, отремліннями, завданнями.

Чим керували особи, які виказували себе представниками українських інтересів, чи прийняли вони умови договору по добрій волі і з добрим намірами, чи примушено, чи з злою волею, чи з розумінням свого поступовання, чи по своїх інтелектуальних засобах самі не розуміли того, що робили — це питання і важливі, і цікаві, але їх не розглядатимемо. Що до приватних інтересів цих осіб те муситимемо торкатися їх тільки там, де з ними ототожнювалися інтереси нації або цілком підмінювалися ці інтереси, та й те ми торкнемося їх постільки, поскільки цього вимагатимуть інтереси Української нації для висвітлення їх і відмежування. Справу ми хочемо розглянути незалежно, як від осіб, так і від обставин та умов моменту. Хотілося б нікого навіть не називати.

Договір 21 квітня 1920 року, не маючи з правного боку ніякої сили, вже коштує Україні дуже дорого. Вона вже оплатила його своїми інтересами, великими бідами, кровю, життям і долею синів свого народу та територією. З того договору Україна нічого доброго для себе не мала та й од його й не могла мати, а в будучім узурпації, зловживання й махінації з цим договором загрожують їй ще більшими бідами, кривавими наслідками, різанням живого національного тіла і навіть нищенням Української нації.

Маємо не тільки моральні, а всі правні підстави відкинути цей договір, утворений без уповноваження й проти інтересів українського народу з усіма наслідками, які сталися й можуть статися як не правий, юридично порочний в своїй основі й походженні, а тому не дійсний для правного виконання, а для Українського народу ні до чого його не зобов'язуючий.

Відновити порушені права Української нації, утворити для них гарантії чи допомогти цьому, і попередити прикрі можливості майбутнім од цього злочинного договору лежить на найближчих обов'язках кожного чесного українця.

В цій справі, як і взагалі в цілій національній справі, треба керуватися принципами свободи національних інтересів, не сходивши з морального ґрунту справедливості й вимог загальнолюдської етики.

Всякий, хто дбає, щоб нація, до якої він належить, була вільною незалежною, утвореною суверенною, той мусить організувати й направляти свою працю так, щоб вона вела до цього, а не противно. Нація тоді вільна, незалежна, самостійна, коли вона сама хазяїн над своїми інтересами, якими наповнюється її життя і в яких вона розвивається. Коли над її інтересами панує й розпоряджає не вона сама, а хтось сторонній, коли її інтереси в їх задоволенні підлеглі і залежні хоч би навіть в формі чужого втручання в них, дозволу, згоди, контролю, то та нація вже не має повної свободи і в своїй хаті не хазяїн, бо не має в ній, по виразу поета "свої правди, і сили, і волі". Взагалі все, що хоч би в найменшій мірі зв'язує націю, то вже зменшує її свободу і робить націю підлеглою, залежною.

По цій причині дбати про еманципацію, свободу й державність нації — це перш за все дбати про внутрішнє і міжнародне унезалеження її інтересів у жайбужжю найбільшому обсягові. Очевидно, сюди входять і гарантії.

Таким чином, хто жертвує інтересами своєї нації для кого б там не було і для яких би там не було цілей, хто віддає їх на чужу волю, ставить їх в чужу залежність, поступається ними — той працює на порабощення нації. Сюди відносяться всі чисто інтереси нації, як матеріальні, так і духовні, інтереси державні, внутрішні і зовнішні або міжнародні, політичні, територіяльні, моральні, соціальні, економічні, культурні, національні, релігійні, просвітні, торговельні, мілітарні, хліборобські, промилові і т. інш. Для свободи нації принципіально має значіння кожен інтерес, навіть найменший. Розуміється, для нації її інтереси далеко не рівноцінні. Найголовніші ті, без яких не існує нації, державности, суверенітету, незалежності, свободи.

Ми не маємо потреби розглядати в цілості всю правову теорію інтересів. Обмежусь необхідними для нашої теми.

Як не допустимо будувати свободу одної нації на поневоленні ій другої, на винародовленні, визиску й нищенні якої б не було нації, так не допустимо також будувати свободу одної частини народу не тільки на порабощенні ій другої частини, а навіть на зменшенні прав одної для збільшення прав другої частини.

Очевидно, що нації, які будують себе на фізичнім, моральнім, економічнім, політичнім, територіяльнім, національнім визиску й нищенні другою народом, творять злочин перед людством, для якого вони цим роблять якраз себе паразитами, розбійниками, воробами, бо нація — роблять якраз це люде, а людство — це сума націй, народів. Безперечно, всякий, хто, їм допомагає в їх злочинстві, тим самим бере участь в злочині і теж творить злочинство.

Нормально обов'язки можуть сполучатися тільки з правми. Тому рівноправні меншости в державі мають обов'язок працювати на державу, яка їм забезпечує рівноправність з більшістю. Ця праця, завдя-

ки рівноправію, а працею і на них, а не проти них та їх національності. Очевидно, це не має рівноправності для меншості, так вимагати несення обов'язків од меншості значило б вимагати піддержання насильства проти себе і для свого-порабощення пануючій більшості. Ці вимоги може ставити тільки той, хто визнає і в сучаснім житті інститут рабства людей. - Живучи серед чужої нації або в чужій державі, кожен має обов'язок працювати й для другого народу, не зраджуючи інтересів своєї нації, бо в цьому не має порушення інтересів свого народу і моралі. Такого співробітництва вимагає загальнолюдська солідарність.

Так ми підійшли до питання про орієнтації політичного змісту. Єдина природна, чиста, завжди етична, стала, певна і незмінна орієнтація - це орієнтація на свій народ, його сили і національні його інтереси. Тільки в цій площі не має обману, кривди, зради, загрози чи небезпеки свободі й незалежності. Це єдиний певний шлях і тільки на цій орієнтації можна збудувати собі програм діяльності і утворити правдиву перспективу будуччини. Це зливає життя і долю діяча з життям і долею народу. Так утворюється в роботі зв'язок і з вічністю, бо нація вічна. В природі ніщо не пропадає і безслідно не зникає, тому, й нація вічна, хоч би її й нищено. Але орієнтуватися на свою націю взагалі можуть тільки ті, хто поважає її, вірить в її будуччину і має надію на її сили. Це істинні демократи в чистіям і істиннім значінні цього слова, це національна частина народу. Вона завжди з своїм народом і її робота ніколи не розминається з народними інтересами й не суперечить інтересам нації. Вона не купуватиме і не здобуватиме собі щастя й задоволення коштами, які творять для нації пониження, порабощення, нещастя, визиску, позбавлення свободи і можливостей життя й розвитку.

Це зовсім не означає негувати чужу допомогу взагалі. Чужа допомога в формі взаємного співробітництва для спільних інтересів і спільних цілей свободи, в умовах однакової взаємності, справедливої компенсації і з підпорядкуванням принципової свободи національних інтересів та гарантій для них - це річ натуральна і цілком допустима. Але єдиний фронт ворогом, який опановує інтересами, хоч на хвилину, не допустимий, а ще більше-коли цей ворог зарає же по досягненні першої союзної цілі йде в похід проти союзника, тільки до цього досягнення припинивши в собі акції ворога. Така орієнтація ніколи не кінчається добром, за неї звичайно платиться всякими потерями, незалежністю, державністю, свободою. Тут сама допомога робиться не ради помочі, а ради збільшення цим втручанням своїх сил і можливостей.

Орієнтація на чужу державу, чужий уряд, чужу організацію звичайно вимагає тяжкої розплати інтересами і коштами своєї нації, включно до незалежності, свободи і навіть життя.

Для України завжди були й zostалися найбільш шкідливими орієнтації на Москву, Варшаву. Вони на протязі всієї своєї історії мали й далі мають одну ціль: нищити Українську націю всіма засобами, бо це потрібно для їх еґотистичних інтересів, протилежних інтересам людства, свободи, прогресу, культури, цивілізації, моралі. Нищити асиміляцією, державно, національно, культурно, економічно, нищити у всіх виявах матеріального й духового життя нації, щоб навіть імені її не зосталося. Все цього досить, щоб вважати орієнтацію на кого б не було з них не тільки не допустимо, а спрямованою проти Української нації. Навіть допомога з їх боку була й буде завжди так спрямованою, щоб оплутати, знесилити й поработити собі й своїм союзникам.

Цей напрям існуватиме доти, аж коли піднесеться значно рівень польської й московської культури, яка у них все ще встані при-

мітивізму. Практика правового життя цих народів і побудова їх взаємовідносин з іншими народами на принципах переваги грубої матеріальної сили, якими моральні основи взаємовідносин виключаються, а кращим тому доказом, те що у поляків не має ні одного свого кодексу законів, а нація живе всіма чужими кодексами й по цей день і регулює взаємовідносини в самій собі чужим правовим думанням, а не своїм розумом, є другим об'єктивним підтвердженням низького рівня духовної культури нації. Все, чим проявила себе московська нація під час царизму і чим проявляє себе в перших днях революції й по цей день, свідчить про низький рівень її культури духовної. Окремі особи - це не нація. Навіть між примітивними народами можуть появилися геніальні і висококультурні особи. Вони ще не є нацією. Культурно ні московська, ні польська нація українській нації дати нічого не можуть і своїми польонізаціями несуть тільки пониження української культури. Та москвізація!

Орієнтація на Москву й Варшаву - це орієнтація на їх примітивізм, їх грубу матеріальну силу, їх претензії та їх претенціозність. - В цій політичній концепції живе смерть Української нації. Орієнтація на них - це орієнтація на свою смерть, - на своє лихо і нищення.

Що до політичної орієнтації на особу, то ця орієнтація може бути тільки у тих, хто не поважає свого народу, не вірує в його сили і не має на його ніяких надій. Нація в цьому випадку не суб'єкт, а об'єкт, цілі егоїстичні, праця авантюриницька. - Люди з такою орієнтацією порабощення себе тій особі, на яку орієнтуються, і зв'язуть себе з нею, з її роботою й напрямком цієї роботи, з її розумом, передбаченістю, знанням, поведінкою, відношеннями, орієнтаціями, зв'язками, особистими прикметами і, нарешті, з самою долею тієї особи. Фатальні помилки, невисокий рівень інтелекту, компромітація, божевілья, смерть цієї особи й що було зв'язане з нею, не зостануться нічого і ніяк і од всього того, що творило орієнтацію на цю особу

[Зрозуміло, міркування ці не торкаються спадкоємних легітимних, обмежених законом монархій напр. демократичної Англії і її подібних... прим. ред.] орієнтація

Национальні інтереси і на свою націю - ось основні кермучі принципи, директиви і критерії національної роботи. Ці принципи і не зрадять, і не заведуть. Іх і тільки іх повинен держатися кожен національний діяч, як кермучого компасу для напрямку в його праці, в організації її, в своїй поведінці, поступованні, взаємовідносинах, при утворенні союзів, договорів, зв'язків, єднань, при компромісах, при установленні компенсацій, еквівалентів, рівності і т.д. Тільки вони психологічно завше держатимуть в орбіті національних ідеалів, починаючи з ідеалу Соборності Української нації, де б не були її діти - чи в Європі, чи в Америці, чи в Азії, чи деінде, тільки вони завше нагадуватимуть і промовлятимуть про державність, незалежність, суверенність, свободу, як ціль праці. Тільки вони завше перестерігатимуть од всього, що й саму свободу може зробити тільки номінальною, словами та формулюванням без матеріального змісту, фікцією, обманством...

Не слухатися вказівок цього компасу в морі українського народнього життя - значить іти манівцями, на осліп, і впасти. А осліпі, взявшись вести сліпих, і самі падають, і тих, кого вони ведуть чи хто йде за ними, заводять в лихо, в прірвий бездонній нещастя. Стара істина, яка попала і в Євангеліє, є висловом про сліпих вождів, як пересторога. Народня

Є мудра українська приповідка: "Коли не піп, то не лізь в риби". То б то: не вступай у те, до чого не підготовлений, з чим не здатен справитися, чого не розумієш. Просто - не берися не за своє діло. На жаль, і ця істина, здається, так проста, для зрозуміння її

вимагає вищого інтелекту і вищого сумління. Амбітники та авантюристи не визнають її.

Для міжнародної державної праці семінарська наука до кадила й кропика занадто малий ценз, як і її ценз провінціального адвоката, або мирового судді якогось закутку, або гімназійного учителя, хоч і дивльованих університетом. Самого цього занадто мало не тільки для того, щоб панувати над обставинами й умовами широкого державно-національного життя і вільної боротьби, а і для того, щоб стояти на одній дошці рівносплої сторони з досвідченим представником другої нації чи держави. - Такі вожді - сліпі, хоч би і вважали сами себе видючими, свідомими. Такі "вожді", коли це не самердек-геній, не мають в собі внутрішньої сили творити обставини й умови, потрібні для свободи. Противника вони можуть купити, але не переконати й не примусити. Вони самі завше стають іграшкою і внаряддям в руках хитрих і рбляться рабами обставин та умов, ідуть манівцями і заводять всіх, хто в ними чи довірився їм. В ролі "вождів" працювати для національної свободи, вони абсолютно не здатні, навіть тоді, коли поступали б по совісті. Випракування обставинами це для "вождів" осуджуючий аргумент, бо тим самим превід і творчість клалася б на обставини, а не на "вождя", і в цім було б визнання, що умови й обставини вище за "вождя" а вождь нище на них. А коли нище, то наперед ясно, що й справитися в ними та побороти їх чи дати їм хоч якийсь напрям вій не може. Який же він після цього "вождь", отаман, голова, міністр, дипломат! Таких діячів сияльні не тільки інтелектуально, а й просто матеріально, завше переважають і в справах "обводять кругом пальця".

Це велике відотуплення я мусів зробити, бо без його дещо в договорі 21 квітня 1920 року було б просто не зрозумілим.

Договір який ми розглянемо в головних його рисах, уявляє собою таємний акт, підписаний Петлюром од імені Української Народньої Республіки в Пельському Республікані і приведений в частині до виконання, яке було припинене незалежними обставинами, до цього часу ще ніде не публікований громадянству невідомий, за виключком прачетних до його інтелектуально і технічно. Він є таємницею не тільки для Українського народу, а і для членів Директорії, іменем яких творився.

Зацікавившись цим, бо договір називає учасником Директорією УНР, я навіз справки у всіх членів Директорії: ні один з них зі змістом його не знайомий і не міг познайомитися: Один з них написав мені просто, що автори таїли цей договір.

Я виявив б. міністр Ніковський на зібранні послів У.Н.Р., у Відні 17 серпня 1920 року, цей договір було потаємно од Ради Київського Громадського Комітету, коли Петлюра звернувся до його з проханням помогти йому утворенням міністерства по принципу діловому і персональному. Комітет задовольнив це прохання, щоб рятувати національну справу. Коли виявилось потаєння, то вийшло заворушення проти Петлюри, але вирішили не міняти постанови, бо в новій ситуації треба було ще більше рятувати справу. Зі змістом договору, по словам Ніковського, нові міністри познайомились пізніше, та й то не всі.

Договір цей держався в такій таємниці, що коли один з закордонних уповноважених УНР, мав потребу познайомитися з ним і домагався цього, то йому дали перерчитати якийсь инший папер, очевидно, зарані виготовлений для таких випадків. Той уповноважений в цім переконався тільки недавно, коли прочитав договір у мене.

Я маю його копію випадком. Р. 1918, підчас мирових переговорів України в Московію, я вів їх з українського боку. Переговори були не закінчені. Натурально, що підчас Ризьких переговорів покликали мене взяти з них участь. Зріксясь по принципіальних мотивах брати участь в уряді гетьмана Скоропадського, а взяв на себе

в 1918 році лише ведення мирових переговорів в інтересах Української нації. Не приймаючи ніякої участі також в уряді, який перестав бути урядом УНР і зробився урядом Петлюри, я поїхав оборонити інтереси Української нації в Ригу. Коли в Варшаві виявилось, що мене покликають для шірни, то рішив вернутися. Тільки настоювання кількох людей, яких я поважав, переконали мене, що я у всякому разі мушу їхати в Ригу. Особливо настоював на поїзді один з міністрів, який потім цілком розійшовся з Петлюрою. Од мене, очевидно таїлися, і я не мав навіть потрібних інформацій. З договором, про який я пишу, я не міг познайомитися. Тільки перед моїм від'їздом з Варшави в Ригу, один з міністрів, солідарний з Ніковським, дав мені копію договору, власноручно переписавши його. Держав я цей документ окремо від інших паперів, які відносилися до справи в Ризі. Вернувшись з Риги в Відень, я заслаб. Секретар розібрав мій чемодан з паперами, підняв їх до міста і одвіз в Тарнов. Видушавши я договору не знайшов у зоставлених паперах. Виявилось, що і в Тарнов його не взято. Я став думати, що десь загубився. При поверті я переїхав шість митниць, з яких на трьох особливо пильно розглядали мої папери, яких у мене було багато. Став думати, що десь при однім з цих переглядів папер не поклали до міста і він загубився. В січні 1926 р., переглядаючи Ризькі часописи з бітмітками про переговори, в одній з них знайшов договір. Очевидно, при митнім перегляді його всунули в часопис та ще так, що не розгорнувши часопису, не можна було найти його. Тепер хоч з запізненням, я його оголошую в цілях оборони інтересів Української нації.

Зоставши таємним від українського народу, цей договір не був таємницею від різних міністерств закордонних справ і дипломатів тих держав, перед якими польська дипломатія використовувала його проти Галичини, Волині, Холмщини, Полісся та Підляштя, населених українським народом, і, взагалі, проти свободи, незалежності й інтересів української нації в її частинах і в цілому.

Використала його Польща й перед своїм контрагентом в Ризі під час мирових переговорів в жовтні 1920 р., домагаючись від більшовиків уступки для Польщі української території в українським населенням межах, визначених в договорі з Петлюрою, який визнав польські претензії і в тім договорі погодився їх задовольнити. Цим визнанням Петлюра одшматував од України коло 162.000 кв. кілометрів території з населенням коло 11.000.000. З такою справою, очевидно, треба було таїтися, і з нею таїлися остільки, що під час виступу в Лізі Націй в листопаді-грудні р. 1920 представник уряду Петлюри, посилавчись в потвердження прав останнього, між иншим, і на договір 21 квітня 1920 р., в своїйому меморіалі обіцяв сказати про територію і населення України, бо оголошення цих даних виявило б Українцям, що договором віддано Полякам п'яту частину України.

Таємниця цього договору потрібна була тільки Полякам та українським авторам його, а ніяк не Українському народу. Потрібна була для того, що б заінтересований в тім Український нарід, живе тіло й територію якого безправно шматували, не питаючись його, не знав би, що робиться проти його волі за його спиною і не міг би своєчасно захистити себе. Для Українських авторів договору ця розголоска поклала б кінець їх самозванству та спекуляції іменем Українського народу.

Було б помилкою думати, що цей договір, використаний Поляками проти інтересів Української нації, став для Польщі тільки шматком паперу. Заволодівши чужою територією від двох неправомочних контрагентів - Петлюри, а потім більшовиків, і одержавши від них відповідні папери, Польща виставляє себе правним володільцем перред цілим світом, щоб за давненням перетворити володіння в факт володіння по міжнародному праву, а тим часом, коли б Український нарід охотів дошукатися своїх прав і проти насильства вжив би

зиди, то Польща вводи на українській території матиме свої фортеці, війська товктимуться по українській території і руїна війни визвольної впаде на українську ж, а ніяк не на польську територію.

Мусимо прийнятися за працю, щоб міжнародний трибунал знав про незаконність і недійсність договору 21 квітня з усіма наслідками юридичної недійсності акту, і працювати до того, щоб поляки виплатили й винагородили населенню шкоди, яких наробили використувачи для неправного збогачення польської нації і нищенням української нації, цей незаконний договір з неуповноваженим і самозванним контрагентом. Беручи ж на увагу, що цей узурпаційний акт спричинився й став основою і для умов Ризького договору, то й цей останній, по мимо всього іншого, вже хоч би на цих підставах, юридично опороцнується для українського народу і не може мати для його правосилости. Так мусить відновитися потоптане насильством, узурпацією та авантюризмом право українського народу, на свободу, на відчужену територію, на всі відшкодовання. Вже Римське правове думання проголосило, що порочне в основі не може стати непорочним ні в розиткові, ні в наслідках. Ця юридична істина перейшла і в християнську етику /Мат. 12-33, Ап. Павло до Римлян II-16/ щоб ті, хто зве себе християнами, кермувалися нею.

Очевидно, що насильство можна повалити й силою, у кого воля є. Так воно й робиться до цього часу, звичайно, між державами, народами і народностями. У мене річ про правні засоби й шляхи. Як правник я тільки й можу говорити про правні основи і правні шляхи боротьби.

Переходячи до розгляду договору, не можу не заявити по ширості, що я дуже хочу бути тільки об'єктивним, хоч цей договір од початку й до кінця б'є по чуттю честі й гідності національної, по добруму імені й по інтересах української нації, живе тіло якої він ріже холоднокровно й шматує так, як це можуть робити тільки вороги життя, існування, свободи й розвитку українського народу.

—ooo00ooo—

Договором 21 квітня 1920 р. одрізано від України і відано Польщі велечезний шмат української території, більш п'ятої частини її, з населенням, яккладено на український нарід масу зобов'язань, позбавлено його різних найважливіших прав, скасовано його попередні закони й права, понищено його свободи, утворено нову верховну владу над ним по мимо його волі й участі в тім і без надбання яких би там не було прав для його.

Перше питання, яке напрошується навіть не правникові, а для правника обов'язкове при розгляді всякого договору од імені юридичної особи, це питання: хто мав право і міг правомірно виступати 21 квітня 1920 р. в імені Української Народньої Республіки для правосилоости договору такого змісту од її імені? Чи було це право у того, хто виступав од її імені або уповноважував на такий виступ? Чи цей виступ був у межах компетенції, чи самочинством, узурпацією? Негативна відповідь на ці питання зробить зайвим всякі інші питання що до підстав правосилости цього договору.

21 квітня 1920 р. Українська Народня Республіка не мала орґаїку, який був би уповноваженим творити такі міжнародні договори, як цей договір, чи видавати комуб там не було - уповноваження на заключення подібних договорів.

Здобувати права для нації можна і без уповноважень. Це обов'язок кожного громадянина. Але поступатися правами народу, його

територією, свободою й цілістю, накладати на його які б не було обов'язки й виконання - на це потрібні відповідні уповноваження, без яких все те не дійсно.

Коли в 1918 р. на Україні проти гетьмана, його уряду відбулося повстання, Національний Союз послав до повстанців для керування й проводу рухом Директорію з 5 осіб. Це був революційний орган, утворений тільки на цей випадок. Тому, як тільки повстання досягнуло своєї цілі, повстанці розійшлися по домівках, а Директорія Революційним Комітетом та Національним Союзом скликала Трудовий Конгрес Українського народу, щоб скласти йому відчит та свої уповноваження і щоб він утворив на місце революційної легальної владу.

По закінченні виборів, окрім тих місць, де їх не можна було перевести через умови війни, Конгрес зібрався в Києві Січні 1919 р. І Винниченко, по постанові Директорії, в присутності всіх членів її, зробив од імені Директорії заяву перед Конгресом, що Директорія складає перед ним свою революційну владу. Після цього Конгрес два дні радився над питанням про утворення органу влади і тимчасової конституції. Коли зосталося два проекти, а саме:

1/ доручити владу колегіальній установі на чолі з М. Грушевським, по зразку з Малою Центральною Радою, і

2/ доручити владу тим же членам Директорії в їх колегіальному складі, то переважив цей останній проект з тим, що Директорія збільшиться шостим членом од Галичини. Після цього вироблено було тимчасову конституцію 28 січня 1919 р. в порядку спешності, бо військові події не давали можливості Конгресові засідати й працювати далі в Києві. Цю конституцію було надруковано, опубліковано і розіслано або роздано представникам чужих держав. Так треба було зробити неодмінно, бо Європа, хоч і приносить великі жертви божевільним наслідкам, а все таки остільки вихована в правовій думанні, що завжди і скрізь звертає увагу на легальний титул, легальні основи, правність, навіть, тоді, коли хоче потоптати їх. Цього ніколи не треба забувати. Так перед Європою була заявлена легальна влада УНР, основана на конституції 28 січня 1919 року. І зв'язана своїм походженням з Українським народом, який через свої виборний орган обрав її і надав їй свої уповноваження. Таким чином революційної влади з моменту заяви Директорії перед Конгресом не стало, вона з того часу перестала існувати, а законну владу утворено конституцією 28 січня 1919 р. і обранням та уповноваженням од Конгресу. Це єдине джерело походження і єдина основа легальності влади ~~Директорії~~ Директорії УНР.

По конституції 28 січня 1919 р. організація тимчасової влади Української Народної Республіки така: до зібрання слідуючої сесії Трудового Конгресу, з огляду на небезпечний військовий стан доручити адміністраційну владу і оборону краю Директорії УНР., і надати їй право видавати розпорядження, необхідні для оборони Республіки, з тим що ці розпорядження для перетворення їх в закони передаються на санкцію найближчої сесії Трудового Конгресу. Виконавча влада належить Раді Народних Міністрів, яка складається Директорією і відповідає перед Конгресом, а в час перерви сесії - перед Директорією. В допомогу їм і для підготовки матеріалів для сесії Конгресу та для контрольних функцій утворено 8 комісій. Ініціативу по скликанню сесії Трудового Конгресу доручено президії його. Нарешті, пп. 3 та 7 Конгрес дав інструкцію й наказ Директорії обороняти цілість території, самостійність і незалежність УНР проти всіх, хто посягатиме на неї, назвавши в числі їх і Польщу. П.п. 1 та 3 установлено одвічальність Директорії перед Конгресом.

Таким чином, Директорія по конституції є колегіальною вищою

установою, якій доручено оборону краю, з деякими функціями Верховної влади, в сфері адміністративної діяльності. Не мавши права видавати навіть звичайні закони, а тільки розпорядження, які повинні подавати на затвердження Конгресові, Директорія абсолютно позбавлена права творити які б не було закони основні, конституційні, або робити в цій сфері які б не було розпорядження, зміни, а саме що торкається елементів держави: верховної влади, її функцій території, населення.

Закон надав Директорії право самій уконструувати овій внутрішній, чисто технічний розпорядок. Ні Приведення Республіки, ні Голови Директорії, ні Головного Отамана конституція не знає і цих посад не установила. Члени Директорії головували по черзі, тому й папери підписані одні Петлюрою, а другі Винниченком, треті Шевцем, як Головою. По цій причині правно ніхто не мав права титулювати себе постійним Головою Директорії, бо такої посади не установлено законом. Головний Отаман по цій конституції підлягав Директорії, як вищому органу. Але Директорія, будучи відповідальною і не маючи законодавчих і судових функцій Верховної влади, ніяк не є верховною владою.

Ця конституція 28 січня 1919 р. є єдиним джерелом легального походження влади Директорії і її компетенції. Позаяк 28 січня 1919 р. УНР не мала більше ні єдиного зібрання Парламенту чи Конгресу, то після закону 28 січня 1919 р. не могло вийти ні єдиного основного чи конституційного закону, ні нового, ні в яку б не було зміну чи зміну старого, бо для того не було компетентного, а тому й правосильного, законотворчого органу. Тому, єдиною легальною владою УНР, зв'язаною своїм походженням з волею Українського народу, повинна вважатися тільки та влада, яка базувалася на конституційним законі 28 січня і черпала з його всі свої права. Тому, коли б уряд УНР, то б то Директорія і Рада Міністрів, одкинула силу закону 28 січня 1919 р. то цим самим він перестав би бути урядом УНР, єдиним джерелом і єдиною основою для цього титулу являється тільки закон 28 січня 1919 р. Не визнання конституції УНР з 28 січня 1919 р. було б не визнанням самої УНР, бо Україна з іншою конституцією мусіла б мати й іншу державну назву. Одкинути цю конституцію Директорії або Раді Міністрів значило б порвати легальні зв'язки з волею народу і перейти на становище приватної організації, партії, групи, якогось комітету, то б то перестати займати офіційне становище, заступати УНР, як державу, бути її урядом.

Члени Директорії, прийнявши на себе обов'язки і владу по цій конституції, тим самим визнали її для себе обов'язуючим основним законом, важним компетентним органом. Коли Трудовий Конгрес правний, то і Директорія, ним обрана й уповноважена, теж правна. Члени Директорії скликали Конгрес, визнали його правним, склали перед ним свої революційні права й уповноваження, й прийняли від його свої легальні права й уповноваження, не можуть відкидати законності й правомочності Трудового Конгресу і законності конституції - 28 січня 1919 р., ними прийнятої по добрій волі, бо коли Конгрес неправий, то й Директорія неправна, бо її права і уповноваження тільки від Конгресу - 28 січня 1919 року.

Таким чином, за силою закону 28 січня 1919 р. Директорія не мала права творити з другими державами договори, яким робилися б зміни в державних елементах УНР, уступкою її території з населенням і влади, накладанням на український народ обов'язків касування попередніх основних і звичайних законів. Значить, і уповноважень на це Директорія нікому видавати не могла, бо не мала на те права. Надати другому більше права, як сам мав, не можна. Коли б це сталося то це було б перевищенням прав і влади, усяурпацією, а утворений акт був би не законний, тому не дійсним і не

зобов'язувачим того, од чийого імени його утворено.

21 квітня 1920 року в Варшаві було утворено й підписано слі-
дуючий договір:

ПОЛІТИЧНА КОНВЕНЦІЯ МІЖ ПОЛЬЩЕЮ ТА УКРАЇНОЮ.

Уряд УНР з одного боку і уряд Р.П.П. з другого боку, в гли-
бокому пересвідченню, що кожний нарід посідає природне право на
самоопреділення, та окреслення своїх стосунків з сусідами, і од-
наково виходячи з бажання уgruntувати підстави для згідного і
приятного співжиття на добро і розвиток обох народів, погодили-
ся на слідуєчі постанови:

1 Визнаючи право України на незалежне державне існування
на території в межах на північ, схід і південь, як ці межі будуть
опреділені договором У.Н.Р. з її пограничними з тих сторін сусі-
дами, Річ П.П. в и з н а в Директорію Незалежної Української На-
родньої Республіки, на чолі з Головним Отаманом п.Симоном Петлю-
ром, за Верховну Владу У.Н.Р.

2 Кордон між У.Н.Р. та Р.П.П. устанавлюється слідуєчий:
на північ від Дністра, вздовж р.Збруча, а далі-вздовж бувшого кор-
дону між Австро-Угорщиною та Росією до Вишигрудка, а од Вишигруд-
ка на північ через вагіря Кремінецькі, далі по лінії на захід
від Здолбуново, потім вздовж східнього адміністративного кордону
Рівенського повіту далі на північ вздовж східнього адміністратив-
ного кордону бувшої губернії Мінської до скрещення його р.Прип-
ятью, до її устя.

Що до повітів Рівенського, Дубенського і частини Кремінець-
кого, які зараз відходять до Р.П.П., те пізніше має наступити стис-
ліше порозуміння.

Докладне окреслення кордонної лінії повинно бути переведе-
не спеціальною українсько-польською комісією, складеною з відпо-
відних фаховців.

3 Уряд Польський признає Україні територію на схід від
кордону, зазначеного в артикулі 2-ім цієї умови, до кордонів Поль-
щі 1772 р. /передрозборових/, які Польща вже посідає, або набуде
від Росії шляхом збройним чи дипломатичним.

4 Польський уряд зобов'язується не заклjučати жадних між-
народних умов, направлених супроти України; до тогож самого зобов-
язується Уряд Української Народньої Республіки супроти Річи
Посполитої Польської.

5 Права національна-культурні, які уряд У.Н.Р. забезпечи-
ть громадянам Польської національності на території У.Н.Р., бу-
дуть в найменшій мірі забезпечені громадянам національності Ук-
раїнської в межах Р.П.П. і навідворот. Чи не треба розуміти:
"в меншій мірі".

6 Заклjučається спеціально економічно-торгівельні умови
між У.Н.Р. та Р.П.П.

Аграрна справа на Україні буде розв'язана Конституцією. До
часу скликання Конституанти юридичне становище землевласників
польської національності на Україні опреділяється згодою між
Р.П.П. і У.Н.Р..

7 Заклjučається військова конвенція, що становить інтеграль-
ну частину цієї умови.

8. Умова ця зостається т а е м н о ю. Вона не може бути
передана третій стороні, чи бути опублікована нею в цілості, чи
почасті інакше, як тільки за взаємною згодою обох контрактуючих
сторін, за винятком артикула першого, який буде оголошено по під-
писанні цієї умови.

9 Умова ця вступить в силу негайно по підписанню її контрактними сторонами.

Підписано в Варшаві, квітня 21 дня 1920 року в двох примірниках уложених: один в мові українській і один в мові польській, в застереженням, що в разі сумніву тексту Польський буде вважатися за міжнародний.

Оригінал підписали:

Керovníк Міністр. Закард. Справ
Укр. Народн. Республіки
Андрій Лівницький.

Керovníк Мін. Заграничних Спр.
Річи Посполитої Польської
Ян Домбський.

Розглянемо спочатку цей договір, а потім розглянемо прикладу до його Військової Конвенції. Торгової Конвенції я не маю, але характер її не може бути іншим, як характер цих двох документів.

Зміст договору робить гнітюче враження: в нім повно всяких хитрувань та крутійств, а написаний він так, наче між сторонами, які творили його, була змова проти Української нації - в нім все для Поляків, а нічого ніяк для Українців! Україна мусить по цьому договору нести тяжкі жертви мільонами населення, майже 162.000 кв. кілометрів території, правами і прийнятими на себе зобов'язаннями на користь Польщі, а Польща тільки набуває собі різних прав і не бере на себе ніяких обов'язків. Такі договори можуть бути диктованими, хіба побідниками, але ж УНР, з Річчю III. не воювала і Польща України не побіждала. Те, що Р.П.П., використовуючи тяжке положення-становище УНР, накинулася збройною силою на її територію й населення, не є війною. Коли на хату, в якій нещастя, напала збройна банда, то чуже нещастя не може виправдувати ніякого розбійного нападу і не робить його ні війною, ні правомірним актом.

Весь договір з обох сторін, які творили його, трактує Український нарід тільки за об'єкт, яким Поляки і ніби то уповноважений з боку У.Н.Р. по своїй уподобі, як їм схотілося, виключно в польських інтересах, розпоряджали самодержавно, не рахуючись з ним та його інтересами і не оглядаючись ні на що. Цей договір продиктовано неговогаєм до Української нації, він тогче добре Українське ім'я, честь і гідність. Коли б змовці проти Української нації взялися творити такий акт, то нічого більшого проти її прав, свободи, незалежності, розвитку й існування і, взагалі, проти неї вони придумати не могли б. Ні один ворог Української нації не міг би зробити більш того, що зробили ті люди, які виступали по цьому договору в імені Українського народу. Підчас мирових переговорів з Москвою, ведених мною в Києві в 1918 р., я познайомив Українське громадянство з таємним договором Росії з Румунією, підписаним Сазоновим. Копію договору дав мені при переговорах Раковський. По тому договору Росія віддала Румунії Буковину, на яку сама прав не мала і якої не посідала, з наданням Румунії прав руманізації українського-слов'янського населення Буковини. Я памятаю страшне обурення українців цим актом, Договір 21 квітня безмірно гірший і більш ганебний.

Договір 21 квітня, утворений в Польщі, в Варшаві, підписано Керovníком Мін. Закардон. Справ Андрієм Лівницьким. По силі § 9 цей договір негайно за підписом вступив у силу й виконання.

Ми вже бачили з Конституції 28 січня 1919 р., що 21 квітня 1920 р. У.Н.Р. не мала органу, який мав би право творити в той час договори в якими б не було змінами в елементах держави, як це зроб-

лено договором 21 квітня. Хто ж дав ці уповноваження Лівницькому? Це ми можемо установити, не бачивши самого уповноваження, аналізом фактів.

Од самого себе і од Ради Міністрів при існуванні Директорії УНР Лівницький творити такий договір не міг - на те не згодилися б і не пішли Поляки. Він мусів мати уповноваження від Директорії. Але Директорія яких уповноважень йому на це не давала, хоч договір і утворено її іменем.

Член Директорії Петрушевич, вже по своїх відносинах до Польщі, виключається. Члени Директорії Андрієвський та Швець тільки у мене в 1926 р. вперше познайомилися з цим договором, а Макаренко це й досі не знає його змісту, хоч договір написано від їх імені. Один з них мені написав, що цей договір від них було потаємно.

Нарешті зостається лиш один член директорії - Петлюра. Без сумніву, договір було утворено з його згодою, як члена Директорії. Про це - промовляють хоч би такі факти: Петлюра прийняв цей договір до виконання і виконував його, 2/ в листопаді 1921 р. уповноважений Петлюри до Ліги Націй - Шульгін посилався на цей договір в меморандумі в потвердження прав Петлюри і цитував його. Цього досить для юридичного висновку. Я сказав - уповноважений Петлюри, бо в той час, як видно буде далі, Петлюра вже остаточно й виразно відкинув Конституцію 28 січня 1919 р., чим розірвав свій легальний зв'язок з У.Н.Р. і перетворив уряд, який працював з ним, в уряд Петлюри, бо уряд У.Н.Р. міг мати всю повновасть тільки з Конституції 28 січня 1919 р. Так державно-правний зв'язок з У.Н.Р. було знищено, а уряд У.Н.Р. ліквідовано.

Прошу мати на увазі, що ні в політичну, ні в моральну, ні в яку б не було иншу персональну оцінку і порівнювання членів директорії між ним, як людей і діячів я не вхожду. Важно установити тільки правний бік справи і правно поступовний. Воі ж члени Директорії для мене, як було встановлено конституцією 28 січня 1919 р., є тільки рівноправні.

Члени директорії поділились між собою роботу і затвердили це постановою. Петлюра повинен був зоставитися на території Української Народньої Республіки і працювати там в імені Директорії, а Макаренко й Швець їхати за кордон і в імені Директорії вести закордонну роботу. В.П. розподілу праці сказав, що, на їх обов'язок покладено "заклучення прелімінарно умов і політично-мілітарних договорів від імені У.Н.Р. з иншими державами", то б то, як раз такі справи, як договір 21 квітня з Польщею, відноситься до них, а не до Петлюри. В.П. і сказано, що на них ще покладено "брати участь в мировій конференції в Парижі і инших міжнародних конференціях з правом заступництва інтересів У.Н.Р. В.П. з на їх обов'язок покладено "мати вищий контроль над діяльністю всіх урядових інституцій У.Н.Р. за кордоном і окремих урядових осіб".

З цього ясно, що Петлюра, єдиноособно, без відома й згоди инших членів Директорії, не мав права в Варшаві видавати уповноваження Лівницькому не тільки для утворення політичного й мілітарного договору, а і, взагалі, від імені Директорії на які б не було инші потреби. Територіяльно, згідно з постановою Директорії 15 листопада 1919 р. в Польщі могли виступати тільки Швець і Макаренко в імені Директорії, або Директорія в повному складі разом з Петлюрою.

Тому і по цій причині договір 21 квітня 1919 р. є не-законний в основі і У.Н.Р. ні до чого не зобов'язувчий.

З цього ясно також, що й підписання договору од Членів Директорії було проти-законним порушенням постанови Директорії в 15 листопаду 1919 року, підписаної Петлюрою. Цей розподіл не є договір, а урядовий акт, розпорядження, порушення якого одним з тих, що підписали, є правонарушенням і компрометацією влади, установлені Конституцією 28 січня. Тим більше, що, обинившись закордоном У.Н.Р., Петлюра губив права по уповноваженню, даному постановою 15 листопаду на територію У.Н.Р., через це тим більше мусів усе робити тільки в колегії Директорії, а не од себе і не без других Членів Директорії. Такі постанови не підлягають тлумаченню в поширеному зміслі.

В супереч цьому в § I договору з Польськими 21 квітня про Директорію згадано тільки для форми і ця згадка має симулятивний характер. В цім § написано: "Річ П.П. визнає Директорію незалежної У.Н.Р., на чолі з Головним Отаманом п. Симоном Петлюрою, за Верховну Владу У.Н.Р.". Таку формульовку придумано спеціально для прав особи, в ній згаданої, то б то для Петлюри. Коли б про Директорію згадувалося не для симуляції, то Петлюру окремо, не визначаючи інших членів Директорії, не було б названо, бо він по Конституції 28 січня такий же Член Директорії, як і всі інші, та й обрано його було в Члени Директорії так самісінько, як інших, і ніде ніякої виїмки для його не зроблено: він рівноправний Член Директорії, не вищий і не нижчий за інших.

Поляки це мусіли знати і одмовлятися незнанням не можуть. При переговорах уповноваження завше перевіряється. Конституція 28 січня 1919 року не була секретом, її було опубліковано і доручено представникам чужих держав. При перевірці уповноваження Поляки повинні були справитися з нею і не могли не бачити, що єдиним легальним джерелом всяких правочинів від імені У.Н.Р. може бути тільки Конституція 28 січня 1919 року, та утворенні нею органи, кожен в сфері й обов'язі ової компетенції. В цій Конституції є Директорія, як Установа, як Юридична Особа, і не названо ні Петлюри, ні кого іншого. Голови Директорії і Головного Отамана в ній не названо і нею не встановлено. Тому для них було ясним, що вище наведеною формульовкою: "Річ П.П. визнає Директорію... на чолі з Головним Отаманом п. Симоном Петлюрою за Верховну Владу У.Н.Р." в органі влади, установленім Конституцією У.Н.Р., робляться зміни, вводиться нова, невідповідна конституції 28 січня, організація влади, нєса влада над Українським народом, помімо участі, волі і згоди його. Це є нічим іншим, як негациєю Конституції. Але знищити Конституцію - 28 січня 1919 р. - це значить знищити легальність походження Директорії і всіх органів влади У.Н.Р., бо Конституція 28 січня є єдиною основою їх законности і державности. Нищенням Конституції 28 січня нищиться Директорія, юридично існуюча тільки по цій Конституції, після чого в згадках про неї вона робиться тільки фікцією, позбавленою фактичного змісту, а тому, й державно-правного значіння.

Треба думати, що без цілі ніщо не робиться. Яка ж тут ціль?

Спеціальна згадка про Петлюру з наданням йому титулів і в органі влади тієї ролі, яких він по Конституції 28 січня не має, робить ось це. Договором визнає за Верховну Владу цілком новий орган, а саме - безіменну Директорію, але тільки на чолі з Петлюрою. Визнає тільки цю організацію влади, організацію новоутворену договором з Польщею і в одміну Конституції 28 січня. Без Петлюри в ролі Голови Директорії нічого не визнає. Коли б Петлюра зрікся головування, або члени Директорії, як попередю, головували б по черзі,

або Петлюра вмер би, то од того визнання не зоставляється нічого, бо визнання зв'язане з іменем Петлюри в ролі Голови і визнано зв'язане з цим же, через що без голозування й головества Петлюри не має ні визнаного, ні визнання.

З другого боку, колиб Директорія, як особа юридична, зв'язується нероздільно з особою фізичною, вданому разі з Петлюрою / і робиться фікцією, то фізична особа сама обіймає всі права і таким чином Петлюра зостається один Верховною Владою У.Н.Р. і контрагентом по договору. Придумано дуже хитро! В § I договору для означення визнаної влади взято таку формулу, щоб імя Петлюри покривало все, щоб все зв'язувалося з його іменем, а без його імени нічого не зоставалося б визнанням.

Так цим договором визнано за Верховну Владу У.Н.Р. Симона Петлюру, відданість якого полякам для них була безсумнівною, хоч би в формі повної служняності; доведеної на ділі, починаючи з таких фактів, як розгон Паризької Делегації Українців і призначення Головою Делегації в Париж гр. М. Тижкевича, син якого там служив у Польським Посольстві. Зроблено це було після попередження в боку українців, які працювали в Парижі. Гр. М. Тижкевич страшенно скомпромітував У.Н.Р. і його було звільнено, тай то не зразу, тільки після того, як два Посли У.Н.Р., стрінувшись з Тижкевичем на роботі, примушені були написати Петлюрі те саме, про що писали Українці з Парижу перед його призначенням. Один з тих послів, особливо почувачи себе винуватим за Тижкевича перед мною, який виступав в оборону інтересів Української нації, прислав мені копію того листа, тому я й знаю подробиці цієї справи.

Таким чином для Петлюри зоставалося самому попрацювати над тим, щоб Директорію дійсно зробити тільки фікцією. Тоді вжиток цієї назви в договорі і взагалі в практиці перетвориться тільки в вираз, необхідний в потрібних випадках для симуляції. Верховною Владою стане один Петлюра, хоч і в польському визнанні тільки, а без легального титулу.

І Петлюра з своїми сторонниками дійсно працював над цим, щоб викинути Членів Директорії з Директорії, саму Директорію перетворити в фікцію, а себе зробити Верховною Владою единоособно. - Що спонукало Петлюру так зробити - чи особиста жажда са влади, чи бажання зробити добре, чи переконання в своїх великих здібностях, а в незмайности інших Членів Директорії - це нас не цікавить, бо для юридичного освітлення справи за договором 21 квітня не потрібне. Ми константуємо тільки самий факт, який сам вилазить вже з тексту договору 21 квітня і має значіння одної з підстав для визнання цього договору незаконним і не-дійсним з усіма наслідками з його. - Цей договір уже в формулі Верховної Влади У.Н.Р. є негациєю Конституції 28 січня 1919 р. і містить в собі вказівки на стремління Петлюри знищити цю Конституцію, скасувати Директорію перетворенням її в фікцію і утворити своє единовластіє.

Тому Петлюра вступив у переговори з Польщею без участі інших Членів Директорії, утворив договір 21 квітня 1920 р., на який ні він сам, ні Директорія прав не мали, единоособно, без-участі інших Членів Директорії, згадавши про Директорію тільки для симулятивних цілей; потаїв цей договір од Членів Директорії; в договорі титулує себе, не рахуючись з змістом Конституції 28 січня, щоб титулами установити свою компетенцію, за браком підпора в законі, згідно з присвоєним титулом, ігнорувати інших Членів Директорії, які не носять таких титулів, зробити Директорію фіктивною установою і утворити для себе становище единодержавного носія Верховної Влади У.Н.Р.

Очевидно, що інтереси Української нації не мають ніякісінької потреби в такій концепції. Ціль її з об'єктивного боку-особисті інтереси, хоч би ті інтереси суб'єктивно вважалися б і за добрі.

Тільки на цій ґрунті скасування Конституції У.Н.Р. 28 січня 1919 р. утвореною новою організацією влади та утворення нової влади в особі Петлюри могли статися слідуючі факти.

Виконувати свої службові обов'язки на постанові Директорії з 15 листопаду 1919 р. ч. 225, н. 3, і Сачинши повний провал дипломатичної роботи агентів У.Н.Р., які раніш за кордоном не були, чужих мов не знали, відповідного службового стажу не мали і кожний зів справу на свою руку без об'єднання, Члени Директорії Швець і Макаренко вирішили перевести через колегів з трьох компетентних осіб ревізій дипломатичної роботи українських посольств, місій, делегацій за кордоном, щоб зробити працю організованою, з'єднаною і направленою до одних цілей. Ревізію намічено було розпочати з Парижу, Далі - Бухарест, далі Прага, Берлін, Відень і т.д. Ше кандидатур у ревізори не намітили, як уряд Петлюри заперечив переведення цього безмірно потрібного для інтересів У.Н.Р. акту і зруйнував усю справу. Живі свідки вмирають а папери тлінні, і губляться, і вичаються... Український народ ніколи не дізнається всієї правди про роботу української дипломатії за кордоном. Як українців з Паризької Делегації було розігнано в польських інтересах, так і запереченні проєктованої ревізії не мали ролю відіграти польські впливи. Інтереси Української нації уже в кінці 1919 р. непали від польські впливи, а в договорі 21 квітня 1920 р. їх віддано було в повне посідання польське, оскільки це можна було зробити.

Заперечуючи ревізію, Петлюра поступив і на законне і проти інтересів Українського народу. Безперечно це ця ревізія для його особисто, для його політики орієнтації на Польшу та на Польську інтервенцію і для його співробітників була не вигідною, але ж вона була бажаною й вигідною для інтересів Української нації. Швець і Макаренко - я не виходжу в те, як вони виконали б завдання - поступили законно, бо того вимагала од них постанова Директорії з 15 листопада 1919 р., підписана й Петлюрою. Це постанова колегії і скасувати її ні один з членів колегії, в тім числі й Петлюра, не може. Скасувати може тільки колегія, єдинимши свою постанову, та й те, коли має на те право, а ніяк не член тієї колегії. Петлюра вважаючи себе єдинокоржавним, щоб позбавити Швеця й Макаренка законних прав, записав, що постанова 15 листопаду скасована. Це йому не заперечило продовжувати виступати в імені Директорії персонально, хоч без тієї постанови, на це він те має ніякого права.

Швецеві й Макаренкові об'явлено було, що вони позбавлені уповноважень і востантяться в Бідні звичайним громадянам. А як Петлюра сидів у Польщі, перебуваючи там для Швеця й Макаренка було не можливе, то стали не можливіми колегіальні засідання Директорії й колегіальна її робота. Цим незаконним звиненням постанови Директорії з 15 листопаду, використовуючи фактичні обставини для себе особисто, Петлюра зробив себе єдинокоржавцем для тих і над тим, хто визнавав над ним свою владу узурпаційного владодержання, і всі свої виступи протизаконно робив в імені Української Народньої Республіки, для на це його ніколи не уповноважувала і персонально йому цього не дарувала. Ці виступи позбавлені правного титулу і не тільки не законні, а протизаконні, бо йдуть проти Конституції 28 січня 1919 р. Тому треба знати Конституцію з 28 січня. Такий виступ Петлюри і в договорі 21 квітня, що робить договір незаконним, такі його виступи й у воім інших.

Робота Петлюри і його оторопаннів на скасування Конституції 28 січня 1919 р., перетворення Директорії в фікцію, звинення її позбавлення членів Директорії прав, а разом на проголошення Петлюри єдинокоржавцем, Президентом Республіки, Головою Республіки і т.д. перекладлася перш за все хаотично, хоч і незмінно. Очевидно що ця робота була разом з тими роботами і на скасування У.Н.Р. та уряду У.Н.Р., бо правдивою основою цьому була Конституція 28 січня

1919 р., скасування якої є скасуванням і У.Н.Р. і влади У.Н.Р., а також державного центру У.Н.Р. Після того, як Петлюра петоптав Конституцію 28 січня, він резервує усілякі легальні зв'язки з У.Н.Р., і всі міністри й послы, які пішли з ним працювати, стали міністрами й послами Петлюри, а не У.Н.Р. Це ребілюсе хаотично, але ж упертою поки настала ліквідація всієї організації Петлюрихоч сумні наслідки не далеко не ліквідовані, а деякі з них і загрожуючі Українській нації, як напр., договір 21 квітня 1920 року.

Тільки ради того, щоб уникнути нарікань з голословності, подам петверджуючі сказане факти, взяті з маси цього матеріалу.

В уряді Петлюри було утворено партію, на чолі з міністром Петлюри, Олександром Ковалевським. На зібранні цієї партії, яка зва-ла себе Народньо-Республіканською, 31 грудня 1920 року п е с т а н е з х е н о т: "Домагатися скасування Директорії і зафіксування державно-правного стану верхньої влади У.Н.Р. Головою Української Народньої Республіки є Симон Петлюра". /"Воля", 5 лютого 1921 року, т. 1, ч. 6 стор. 303/.

В меморандумі, поданім в Лігт Нації уповноваженим уряду Петлюри в листопаді 1920 року, зроблено осклку на договір 21 квітня 1920 року і сказане, що цим договором Польша визнала "Директорію Української Незалежної Республіки, зєглавляемої генералом шефом Української Армії, Симонем Петлюрою, як Верховною Владою Української Республіки". /"Воля", 5 березня 1921 р. ч. 10, стор. 444/. Тут тут Петлюру названо "Верховною Владою Української Республіки". На місце Української Народньої Республіки стала престо Українська Республіка, на місце У.Н.Р. стало У.Р. А суверен в цій Республіці не нарід, а Петлюра, тому він є Верховною Владою! Директорії Української Народньої Республіки теж не має, а є неіснуюча Директерія престо Української Республіки, не У.Н.Р., а У.Р.... Ціршех зовсего те, що в меморандумі і не так сказане, як в договорі, в яким сказане: "Річ П.П. визнає Директерію Незалежної Української Народньої Республіки, на чолі з Головою Отаманом, п. Симонем Петлюрою, як Верховну Владу Української Народньої Республіки". Меморандум уряду, Петлюри, виставивши Петлюру Верховною Владою, розшифрував істину думку, яка панувала при творенні договору. Ця думка виявилася доніме і впевні в самечинній конституції тогож уряду.

12 листопаду 1920 р., за підписом "Голова Директорії Петлюра" незаконне видана була нова Конституція наче б то У.Н.Р. в ній Директерію, установлену законом 28 січня 1919 р., як колегіальну державну устакану У.Н.Р., скасоване, а Петлюру одного проголошено і Директерією, і Головою Директерії. Тіло скасоване, зєставлено Голову без тіла і визнано голову саму і тілом і головою. Куріоз існування голови без тіла! По цій Конституції Петлюру проголошено Верховною Владою, він не єдиничний, має законодавчі, адміністративні, судові права Верховної Влади, яких не має ціла Директерія по закону 28 січня 1919 р., призначає міністрів, править в участю Ради цих міністрів, проголошує війну, закликає мир, творить міжнародні договори, навіть, в правем відчуження території й населення, те б то з суверенними правами і на елементи держави. Таким чином, один Член Директерії, якому одному ні національний Сєвє в Києві, ні Трудовий Конгрес не довіряли, як і взагалі нікому одному не довіряли, через що й призначили колегію, цей один Член відкинув усіх Членів Директерії, своїх рівноправних колег, сам собі утворив самодержавіє і надав повновласті, яких йому нарід і його представники не довіряли й не давали. Очевидно, що це лад нє У.Н.Р., як і лад Скоропадського, або більшевизма. Як у Скоропадського була У.Д. у більшевизма У.Р.С.Р., так і тут не У.Н.Р., а инше, нове, до якого прищеплено назву У.Н.Р. фальшиво, симулятивно, для облуди.

В постанові Директерії в 15 листопаду 1919 р. сказане, що нє

випадек хвороби або смерті Петлюри його обов'язки по розподілу переймає на себе один або два других Членів Директорії. В Конституції ж 12 листопаду 1920 р., де Директерія складається тільки з голови на випадок хвороби, або смерті Петлюри устанавлена неадійсна організація, яку заміняє собою Голова Ради Міністрів, який 12 листопаду 1920 р. був Андрій Лівницький, що підписав договір з поляками 21 квітня 1920 р. Членів Директорії волею Петлюри більше не існує, хоч їх, як і Петлюру, призначив Конгрес. Двох Конституцій в одній державі бути не може, тому проголошенням Конституції 12 листопаду 1920 р. скасовано конституцію Трудового Конгресу Української Народньої Республіки 28 січня 1919 р. Що до Директорії, те її теж скасовано і по цій причині Члени Директорії не вважаються ними на стільки, що про них згадується, як про неіснуючих зовсім, а на випадок смерті Петлюри в виконання його обов'язків вступає замістителем не Член Директорії, а міністер Лівницький А.

Коли таким поступованням зруйновано буде все, те орган міністрів уряду Петлюри "Українська Трибуна" в ч.2, з 8 січня 1922 р. проголосив, що сталося "ліквідація уряду У.Н.Р. В Польщі голос У.Н.Р. майже змовк, цілсму культурному світові неясно, де перебуває наш державний центр, де перебувають ті громадсько політичні чинники, які служать підставою нашій державності за кордоном і що "загнання нашого центру в якесь підземелля" стало фактом.

Про все оце Петлюрі і його співробітникам в 1920 року послідає постійні попередження й перестороги тим, в кого було все таки більше передбаченности і знання державних справ, а разом з тим не було засліплення польською "дружбою", на це теж вказувалося. Але такі голоси зустрічали незрозумілу верожість. Чи, що звани себе урядом У.Н.Р., разом з Петлюрою б у л и с л і п и м і ш а р к а д я м п о л ь с ь к о і п о л і т и к и і т е, робили устами, руйнували й нищили на ділі власними руками на користь Полькам. В таборах Польщі, їх соромлиці й друга, українські воляки гинули, як мухи, і мало хто уцілів од туберкульоза. Навіть в 1926 р. нещасні діти цих воляків, шукавчи кращої долі й освіти, в числі 14 душ, між якими в десятилітні, перебігли через кордон в Чехословаччину, де у братерського, культурного й цивілізованого народу знайшли собі притулок і вчатся в гімназії.

І от, коли члени Директорії Андрієвський, Швець й Макаренко, будши в Відні і бачивши, що польська орієнтація веде Українську націю й ярмо та до нищення, покликани Петлюру з Польщі до себе у Відень, щоб в колегії, як наказано законом 28 січня 1919 р. разом працювати на порятунок, те в відповідь на це почувли загрози й лайку. "Укр. Триб.", яка 3 січня 1922 р. надрукувала, що Український державний центр мусів у Польщі схватися у підпілля, через 7 днів, 10 січня, в ч.7 надрукувала декларацію "уряду" У.Н.Р., який, позбавивши себе касуванням Конституції 28 січня 1919 р. легального титулу й права зватися урядом У.Н.Р., і виявивши повну непошану до законности та довівши себе до підпілля, після цього назвав Членів законної Директорії псевдо-Директерією, а виступ їх і поклик до законности протизаконним, підпіраючи себе псевдо-конституцією, утвореною самочинно Петлюрою 12 листопаду 1920 р., і касуючи волю Українського народу, виявлену в Конституції 28 січня 1919 року.

Всі ці факти, авторами яких були люди з творців договору 21 квітня 1920 року, дають можливість повніше розшифрувати зміст формули визнання влади в I договорі. Ця влада була творцем договору і правне становить її робить договір не дійсним. - В договорі визнає Польщез не У.Н.Р. в її законним урядом, а Петлюру. Тому й формула визнання така, що без Петлюри не зостається нічого визнавати нагогобо коли б голувати в Директорії Члени її призначили ко-

мує іншому або Петлюра вмер, то й в визнання нічого не зосталося б, через те, що визане тільки ту Директорію, на чолі якої стоїть Петлюра. А як Петлюра вважав за Директорію тільки самого себе, а більше нікого, то формула відповідає його бажанню, а згадка про Директорію в ній зроблена тільки для симулятивних цілей. Це є негатиєю Конституції 28 січня. Договір не дійсний і через це.

Перейдемо до розгляду самого змісту договору.

Починається він в невідній політичній наблизовій декларації про праве народів на самовизначення, зжиті очевидно, тільки для декорації, якеш засленюється дійсний зміст договору. В цім договорі не має нічого істичного, що дійсно визнає б таке право за Українським народом, навпаки - весь зміст договору є повний гадієм такого права за Українським народом, який в цім договорі трактується тільки як об'єкт влади Польщі та Петлюри. В договорі не має навіть згадки про о у в е р е н н і с т ь Українського народу, бо цього за ним не визнається. Договір починається в декларації про праве кожного народу на самовизначення, а разом з тим в договорі, не питаючи Галичан, Волянників і ин., яка їх воля, яке їх самовизначення, чи хотять вони бути відірваними від цього національного організму, чи ні, чи хотять вони йти під польську владу, чи ні, без їх гласу цього самовизначення їх просто відризують від рідного тіла і віддають Польщі та поневолюють чужій польській владі.

Після такого декларативного виступу, логічно повинно було б далі йти визнання Української Народньої Республіки Польським представництвом, а Річі Посполитої Польської Українським представництвом взаємно, бо обидві держави однаково відновилися: Українська з моменту революції 1917 року, коли звільнилася з під узурпаційної влади Російського царя, а Польська трохи пізніше. Українська Республіка реститувала свою державність, поиме принципа самовизначення, правно, по легальному титулу. Договором 1654 року вона мала над собою протекторат царя. Коли по революції не стало над нею царя з його владою і узурпаціями, то вона вернулася в своє попереднє політичне становище, яке мала в 1654 році, коли йшла під протекторат. До неї вернулося її попереднє становище Української Демократичної Республіканської Держави і вона стала зватися У.Н.Р. Польська справа далеко не та, і саме Річ Посполита Польська потребує у всякому разі не в меншій мірі, як Українська, визнання для себе.

Але Українська сторона в договорі 21 квітня допустилася певго понижувчого і образливого для Української нації ігнорування за нею прав рівнезначного контрагента і прийняла Польську сторону, як команду над Українською. Зміст договору цілком негує різноправність сторін. Тому Польська держава виступає в договорі, як держава, яка не потребує визнання з Українського боку, а Українську державу виставляє, як потребує для себе визнання з Польського боку. Це й найкше свій вираз в негативній польській відповіді, складеній в формулу: "Визнаючи п р а в о у к р а ї н и на незалежне державне існування... Річ П.П. визнає Директорію. .. на чолі з... Петлюрою"... Це є визнання тільки права на державність, а не держави, як існуючої правової реальності. Визнає право на суб'єкта, але не визнає самого суб'єкта міжнародного права. В цім договорі, всупереч ширеним запевненням, що найкше свій вираз і в сожці на договір 21 квітня 1920 року в меморандумі, поданім од уряду Петлюри в Лігу Націй в листопаді 1920 р., не тільки не має визнання з боку Польщі Української Народньої Республіки, а навпаки наведено вище формулою підкреслено з боку поляків, що такої держави і взагалі ніякої держави, як факту, як реальності, не має і що Польська сторона в договорі вважала українську державність не існуючою, через що, за браком держави,

визнає тільки право на неї, але не саму державу втілені в формі Української Народньої Республіки.

Так Українська сторона сама собі підписала небуття У.Н.Р., її уряду і державності, одержавши за це ілюзію визнання Петлюри. Очевидно, коли не має держави, то не має і уряду, який може бути тільки в державі. Коли не має визнання У.Н.Р., то не має визнання і уряду У.Н.Р. Таким чином і визнання самого Петлюри є фікцією, потрібнов тільки для Польків, щоб при певних випадках використати її, як наче б то реальність. В дійсності ж у договорі містяться всі прикмети фіктивності і симулятивності для використання їх Польщем проти Української нації.

Для того і в фекції вжите виразу "Україна", а не "Українська Народня Республіка". Коли договір є актом державно-правного характеру, то таков повинна бути і його термінологія. "Україна" - це не є термін державно-правного змісту. Україна була і за Київських часів, і за Литовських, і за Гетьмановських, і за царських, і за Української Центральної Ради, і за Скоропадського, і за Директорії, і за більшовиків: Це все Україна - ж і як держава, і як не держава, однаково - у к р а і н а. Мавши на думці Україну, як державу, представники У.Н.Р повинні були б взяти відповідну до того державну термінологію, а саме назву У.Н.Р., як державно-правне означення України. Ясно, що і У.Д. часів Скоропадського і У.Р.С.Р. часів скупачі Московських більшовиків - однакове Україна, як і У.Н.Р. часів Центральної Ради або Директорії. Очевидно, уряд У.Н.Р. мусів би дбати про визнання У.Н.Р., як суб'єкта міжнароднього права в цим іменем. Визнання суб'єкта міжнароднього права в цим іменем було б визнанням державності У.Н.Р. Кажу про те, як мусів поступити дійсний уряд У.Н.Р. коли б він був ним.

Очевидно, що уряд У.Р.С.Р. не буде домагатися визнання УНР, а домагатиметься визнання У.Р.С.Р.

Державність є право, яке по своїй природі права містить мати своїм, матеріальним змістом суттєві інтереси. Як інтереси одного суб'єкта завжди вимагають підпорядкування, координації в сфері суттєвості з інтересами других, то в цілях мирного співжиття й мирних взаємовідносин мирне згодливе визнання за кимсь його інтересів, є одним з найкращих форм взаємовідносин. Очевидно, що можна примусити визнати інтереси і брутальною силою. Так чи інакше але без визнання когось суб'єктом прав не існує визнання й інтересів того не визнаного. Невизнання - це негація інтересів і прав невизнаного. Визнання однієї держави другою - це є перше за все одна з найкращих форм визнання її за суб'єкта міжнароднього права для взаємовідносин, як з суб'єктом праводатним і дієдатним. Цього саме в договорі 21 квітня не існує. Договір містить в собі визнання можливої праводатності, але відкидає дієдатність. Визнання У.Н.Р. як суб'єкта міжнароднього права, в договорі не має, а тому не має і визнання державності, бо право на неї - це це не державність, як і визнання права на державність - це це не є визнанням самої державності.

Цей договір написано так, як би хто мав намір ним скомпримітувати У.Н.Р., її уряд і її державний центр, щоб знещити їх. Для Української сторони інтереси Української нації повинні боятися вище за все і займати головне місце. Договір з Польками творено коштами Української нації, гідності і доброго імені, пожертвув і частки й інтересами без оглядки на минуле і перспективні будуччини, творено проти інтересів Українського народу та його державності, не питаючи голосу сумління. З боку Українського представництва це було вловжитком проти чужого імені, чужих інтересів, чужих прав і жертвування чужою долею, бо це представництво відчужилося від того, кого взялося заступати. Чи це робилося свідомо, чи несвідомо, від того самий факт не мінатся - і несвідомо позбавлення лого-

сь життя для позбавленого однаково зостається смертальним.

Але той, хто береться творити договір, творить його, мусить розуміти, що він робить, і які з того можуть вийти наслідки.

Думається мені, що помімо очевидної нахлибності, увага українських авторів договору, остільки була полоненою інтересами, звязаними з собою Петлюри, та прислужництвом перед Польшаками, що через це вони, коли виключити гірше, не розуміли і такої простої речі, як вжиток з § 1 вразу "визначючи право України" і прийняли цей враз за визнання У.Н.Р. На цю думку мене наводить не тільки те, що представництво Петлюри в Лігу Націй посмалось на договір 21 квітня на домагання визнання Польщею У.Н.Р. як держави, а і зміст § 3, а не більше § 4 договору. Цей параграф промовляє буквально ось що: "Польський уряд зобов'язується не заключати жадних міжнародних умов, направлених супроти України; до того ж самого зобов'язується уряд У.Н.Р. супроти Річи П.П."

Кидается в вічі, що для Польської сторони вжито всюди державно-термінову термінологію: Польський уряд і Р.П.П., а для Української сторони вжито раз державно-правову назву "Уряд У.Н.Р." а раз просто "Україна". По цій формулі Петлюри і його уряд зобов'язалися не заключати ніяких договорів проти Р.П.П., а уряд Р.П.П. зобов'язався не заключати ніяких договорів тільки проти У к р а і н и, а не проти У.Н.Р. і її уряду, бо Україна може бути і не У.Н.Р., як і уряд. Так Петлюра підписав сам собі смертний присуд. Тим більше, що уряд Петлюри після того як відкинув Конституцію 28 січня — єдине джерело своєї правности, перевіз себе на становище уряду с а м о ч и н н о г о й с а м о з в а н н о г о, без легального титулу уряду У.Н.Р. Логічний розвиток подій швидко показав це на ділі.

Щоб уникнути нарікань в порушенні договору 21 квітня і забезпечити за собою свою окупацію і од других претендентів, Поляки на переговори в Ригу покликали для утворення договору Більшевицький окупаційний Уряд на Україні. З ним вони утворили договір і проти У.Н.Р. і проти Петлюри, з його товариством, вважаючи, що в цім немає порушення § 4 договору 21 квітня, бо У.Р.С.Р. а тех Україна і жад новий договір не проти України, а вони зобов'язалися параграфом 4 не творити договорів тільки проти України і цього не порушують. Тим більше, що в договорі з Петлюрою 21 квітня Поляки визнали тільки "право України" на незалежність, а в Ризькому договорі 11 жовтня 1920 року тех же принципу самовизначення народів" Поляки визнали вже саму "незалежність України", тоб то визнали більше, як в договорі 21 квітня, і це більше на користь України, а не проти неї.

Це мусило стати й повною моральною поразкою для Петлюри та його керівного етеронництва, бо вони не були побіджені Поляками в війні, а большевики були побідженими та ще через допомогу Поляками з боку Петлюри. І от не вважаючи на це, большевики поступилися Полякам менше, як Петлюра з своїми керівними етеронниками, як і стали помічниками П о л ь щ і проти Українського народу.

На закид громадської опінії, що Поляки, визнавши Петлюру, як владу й уряд України його противників, Поляки в Ризьких часописах офіційним комунікатом для відома держав і громадянства 30 вересня 1920 року в формі інтерв'ю, проголосили слідуєче: "Петлюру вважає Польща тільки представником одної з партій, які борються за владу на Україні, і яка з тих партій побідить покаже найближча будучина". Ця заява, як видно з попереднього, відповідала тому, що думали Поляки, творивши договір 21 квітня 1920 року. Ця заява має собі підпору в змісті договору.

Як ми установили в договорі 21 квітня не має визнання У.Н.Р.

*У цій же час визнали владу й уряд України

як держави, а тому логічно не може бути визнання і уряду Петлюри, який звав себе урядом У.Н.Р. Це^нперечило Петлюрі тішити себе визна-

8 Другого боку змістом свого договору Петлюра відкинув Конституцію 28 січня 1919 року, яка могла бути єдиною легальною підставою для його претензій офіційно числитися в законнім уряді. Таким чином, він сам перевів себе на приватне становище нижчим Конституції 28 січня, а Поляки перевели його на це становище й договором 21 квітня, відкинувши визнання У.Н.Р. за існуючу державу.

Петлюра, знищивши легальний титул свого офіційного представництва У.Н.Р., як особистого, так і в Директорії, цим договором скомпромітував і У.Н.Р., і уряд У.Н.Р., і Директорію, і самого себе остаточно. Після цього договору Петлюра увесь опинився в руках Поляків і на їх волі, після чого зробився сліпим виконавцем їх вимог і помічником ім в досягненні ними польських інтересів коштами Українського народу.

Так звичайно в договорах розуміна сторога, яка не звертає уваги на вимоги етики, завше опирає сторогу слабшу інтелектом і розумінням справи та доводить її до підпису проти самої себе всяких несподіваних зобов'язань, повбавлень прав, уступок і зречень, що взялися представляти Українську сторону, претендуючи на владу керівництво, показали себе не здатними розуміти й забезпечити навіть інтереси свого становища. Очевидно, що вже по цій причині вони, як інтелектуально, так і морально не могли бути здібними забезпечити й охоронити дуже складні й великі та запугані інтереси Українського народу.

Тому вже по цій причині не має ні потреби, ні цілі, виходити в оцінку політичної діяльності, здатності й індивідуальності інших Членів Директорії, бо гірше, як зробив Петлюра, не міг зробити ніхто в світі, та гірше щось навряд чи й придумати можна було б. Ми не входимо в ці розцінки ще й тому, що нас цікавлять не особи, а те що зроблено і що те зроблене уявляє собою для Української нації.

Українські творці договору не розуміли в державних справах навіть тогб, що вже дуже добре знали наші предки кілька-сот років тому назад, не мавши юридичної освіти.

Очевидно, що визнання держави, як суб'єкт міжнародного права, мусить містити у собі визнання елементів держави. В Республіці перш за все є визнання суверенітету народу, який уявляє собою і джерело влади. В договорі 21 квітня не тільки про народний суверенітет, а взагалі про Український народ навіть не згадується. Його трактують тільки, як предмет договору, бо розпоряджають ним, як безвільним та безсловесним, безправним та недієздатним об'єктом.

Гетьман Богдан Хмельницький в Універсалі 1655 року, про закріплення земель за Запоріжцями, називав основний елемент Української держави "Народом благочестивим Українським" на території "України" яку протиставляв Польщі. В основу законності свого розпорядження про закріплення земель він кладе те, що має на це "зверхню владу", доручене йому "Військом Запорізьким та Українським і Народом Українським по обох сторонах Дніпра далеко розширюючимся", який вручив йому ту "моц і владу", через що пише він "ми назначені зверхністю найдуємося". Таким чином, Гетьман Богдан Хмельницький основою державності вважав суверенітет Українського народу і уповноваження од його вважав джерелом своїх прав.

Український Гетьман Пилип Орлик, обстоюючи в своїй Дедукції перед чужими урядами право Українського народу на свою державність, каже не про свою й гетьманську владу, а про суверенітет "Ур-

раїнського народу, козаків, і пише, що "Гетьман не має права дарувати од себе того, що належить народові", через що, коли Гетьман чого зречеться, не має права на те, що "зречення його ні трішки ні в чім не касує прав України", в якій "суверенітет належить народові", а Гетьман тільки виконавець. Через це Московський уряд, каже зін, касував права України так, що б у "козаків залишити тільки тінь суверенітету" і немалу зміцнити її.

Та й тепер, був Гетьман Скоропадський в листопаді 1920 року пославши свій лист і меморандум в Лігу Націй, прохав визнати Українську державу і прийняти її в Лігу Націй, посилаючись на суверенітет Українського народу та його історичні права, яких Український народ ніколи не губив і які, після припинення їх необхідним деспотизмом Москвії й Росії, гаряче обстоюючи свою свободу та суверенність, нарід з революцією 1917 року і поваленням царської влади відновив собі.

Так пише Скоропадський, називаючи посольство в Берліні та Лондоні представництвом "групи голосного етажана Петлюри" і вказує, що вони звернулися до його з проханням піддержати перед Лігою Націй визнання Української Держави /"Воля, 22 січня 1921 р., т. 1, ч. 4/.

Очевидно, що Скоропадський, після висловленої ним погани до народнього суверенітету не звав би Петлюру і його товариства тільки політичною групою Петлюри, коли б цей не змінив свого звязку Конституцією 28 січня і тим не загубив би свого легального титула офіційного представництва У.Н.Р., та не перетворив би себе на таке становище, як Маркотун в своєму групі. Ця група теж подає меморандум, в якій негувала права Петлюри на державне представництво і звала його самозванцем. Ці документи абіглись в Лізі Націй до одних рук, робили таке вражіння про стан української справи. Треба сказати, що меморандум і записка Скоропадського були написані добре, солідно, обгрунтовано і обстоювали історично існуючу суверенітет Українського народу і його державну ^{незалежність} незалежність. В меморандумі його, вказано населення і територія України. Коли б був у Лізі Націй оцей один документ, то було б краще, і вражіння було б инше. Представництво Петлюри, в привязність цьому, всю увагу есередувало на особі Петлюри, титулювало його Верховною Владою України, її Головою, Президентом, Шефом Армії, Головою Директорії і т.д., з чого виходило вражіння, що сторінники й самі не знають, як же саме треба право титулювати того, про кого пишуть, а в той же час про народ і його суверенні права й не поминаються, про територію так само, і виходило вражіння, що клопочуть про визнання не Української Держави, а Петлюри, його уряду і його Армії. Розуміється, писати про територію населення було ризикованим перед українським громадянством, бо виявилось би, що Петлюра віддав Пеляхам 162.000 кв. кілометрів землі з 11.000.000 населення.!

З переписки Президента Гіннея можна бачити, що Ліга Націй дивилася на представництво од Петлюри тільки як на його групу, а не як дивилася Скоропадський, група Маркотуна і Полхки в їх комунікаці в Ризі.

Ось до чого довело стремління узурпувати владу над Українським народом з допомогою польської інтервенції і бажання підірвати волю народа, висловлену в Конституції 28 січня, своєю волею, і довело тих, які вже добре знали ціну німецької інтервенції, потім московської інтервенції і повинні не менше знати ціну польської інтервенції хоч би з підручниках історії.

Польську цікавили три речі:

I/ захоплення собі в Українській території як найбільшого простору і пригашення протесту проти того;

- 2/ визнання за Польщею в перспективах ближчих і дальших можливостей так званого історичного права на межі 1772 року;
- 3/ поворот на українські землі аж до Дніпра польсько-го панства для підготовки послідовних акцій на користь Польщі.

Найшовши собі не розуміючого справи, прислужливого й слухняного хоч і самозваного контрагента, польська дипломатія досягла всього, що хотіла. Неправність договору для неї була свідомою, але це Поляків мало турбувало.

В § 2 та 3 установлено територію Польщі коштами земель Українського народу з визнанням за Поляками принципіально і можливостей більших претензій. По § 2 договору 21 квітня кордон між У.Н.Р. та Р.П.П. установлено той самий, що по Ризькому договору Польщі з Большевиками 11 жовтня 1920 року, тільки з вирівнянням в деяких місцях лінії. Поляки перед большевиками ґрунтували свої претензії на договорі з Петлюрою і большевики погодилися задовольнити, аби Поляки зреклися Петлюри. Так претенденти на владу над Українським народом та його землею поділилися тим, що їм не належалося й не належить, використовуючи нещастя Українського народу та спираючись на грубу брутальну силу і відкидаючи всяку мораль, сумління і справедливість, як речі непотрібні.

Кусиме ближче розглянути § 3 договору. Він каже так: "Уряд Польський признає Україні території на схід від кордону, зазначеного в арт. 2-му цієї умови, до кордонів Польщі 1772 року /передрозборових/, які Польща вже посідає, або набуде від Росії шляхом збройним чи дипломатичним".

Зміст цього § такий: Петлюра визнає за Польщею право на Українську територію в межах 1772 року до Дніпра, без Києва і частини Подільської губ. З цієї території, Української і заселеної масивом Українського народу з малесенькою домінкою польських поміщиків та їх слуг, Польща уступає чи зобов'язується від себе в ласки та милости уступити Головному Отаманові Петлюрі та його товариству під Україну од означеної в § 2 східньої польської межі землю приблизно в 2 губернії.

Таким чином: 1/ договір 21 квітня 1920 року визнає за Поляками і віддає їм Галичину, Волинь, Холмщину, Підляшшя і Поліся/, закладені українським народом:

2/ в початку договору за основу розмежування проголосшено принцип самовизначення народу, але в § 2 цей принцип для Українців одкинуто, як не вигідний для польського імперіалізму, а в § 3 для Поляків вже висунуто новий принцип - історичний. Що ж до Українського народу, то для його і цей принцип відкинуто, бо це для Поляків теж не вигідно. Українці мали Київську державу свою і могутнішу, і культурнішу за Польщу, володіння їх сягали по Краків, Поляки під іменем Ляхі або Ляхів, а у Константина Порфірородного під іменем Ланзанікіз або Ланганікіз в X віці платили данину Українцям, як їх піддані. Але історичні права визнаються договором монополярно тільки за Поляками, а за Українським народом не визнаються ніяких прав - ні історичних ні самовизначення. Самозванна українська сторона в договорі навіть прав на державність Українського народу не гарантує на жодних юридичних основах, як це стільки зробив Скоропадський звернувшись до Ліги Націй. За те вона все приймає і визнає, що корисно Полякам, хоч і смертельно для Українського народу.

3/ Назва Українцями є назвою історичною. Вона відповідає літописному сповіданню, що слов'янами називалися по землях, на яких жили. Ті, що на Україні, є Українцями, а по невіному Українці.

По змісту §§ 1, 2 та 3 землі, які під Пальцею, дублять своє історичне ім'я України, тому й нарід та його мова перестають бути українськими. Народ позбавляється свого історичного і племенного імені. Сучасна заборона в районі польської окупації зватися Українцями офіційно Українцями, а свою мову називати українською, має собі підпору в договорі Петлюри.

4/ Використовуючи цей узурпаційний і фальшивий договір перед представниками чужих держав для підпертя своїх прав на Українській землі і промовчуючи про його незаконність, польські представники обłudно перед чужинцями доводять ним згоду наче б то дійсно Українського належно-уповноваженого уряду на відчуження території України з Галичиною, до Пальмі. Конституцією У.Н.Р. в 28 січня, оповіщеною чужинцям, постанало ім до відома, що в Директорію входить представник Галичини. З цього виходить видимість наче б то в договорі 21 квітня 1920 року на відчуження Галичини Поляками є згода з боку представника Галичини. Свого представника не було.

5/ договору трактує про національно-культурні права Поляків на Україні і Українців у Польщі так хитро, що зовнішньою видимістю рівності прав утворено для Поляків всі можливості, виправдовувчись договором, знищити Українську культуру, позбавляти Українців шкіл, гімназій, університетів, православних церков і взагалі гнітити і національно нищити Українців на землях, відданих Полякам по договору. В § 5 зрівняно не зрівняно і тільки тупість одних та езультатів других могли таке витворити. Українська сторона мушуть визнати, що її або обдурено, або ж вона свідомо віддала Культурно-національні інтереси Українського населення в жертву Полякам з метою польонізації його і хитро це сховала від контролюючого українського ока. Властиво - думала сховати.

Під Польщу вона віддала Українську територію Галичини, Волині і інших земель, залюднену не поляками, а Українським народом. На Україні немає території залюдненої поляками, а є тільки маленька польська меншість на Українських землях, розкидана серед моря Української нації. Це речі різні, а в § 5 їх зрівняно і сплутано хитро-лукаво, як однородні, § 5 установлено, що уряд Польський "з а б е з п е ч у з" Українському населенню ті права, які уряд Український "з а б е з п е ч и т з" Полякам на Україні. Річ ту не про надання прав і не про принципову рівноправність, прети чого не можна нічого заперечити, а про "з а б е з п е ч е н н я" урядом матеріальних прав.

Україна по договору 21 квітня 1920 року - це Київська та частина Поліській з шматочком Волинської губ. Тут живе на 8.200.000 000 населення тільки 150.000 католиків-поляків, німців, чехів, Українців католиків і инш. То б то живе серед Українського моря менш 2% Поляків, нігде не скупчених і всьди розсіяних по троку. Ясно, що на податки з цієї польської колонізації не можна удержувати ні гімназій ні університету та й слухачів Поляків не вистачить до Університету. Таким чином Український уряд не може забезпечити цій польській колонізації, напр. університету, бо не має права задовольняти польські інтереси меншости коштами Українського народу, податками з його. Надати право Полякам на свої школи і університети - це законно потрібно, але на Польські кошти. Задоволення ж Українськими коштами польських інтересів - це порушення принципу рівноправності справедливості та устанавлення не права, а привилея. На Україні польських земель не має, а є тільки невеличка польська колонізація тоді як договір 21 квітня віддав під Польщу 162.000 кв. кілометрів Української землі, на якій живе масою 9.000.000 населення Української нації, де поляки меншість. Тут ця меншість має все польське коштами податків з Українського народу. Українська

9.000.000 людей можуть мати і гімназії, і університети на свої кошти але Поляки, по договору з Петлюрою з 21 квітня, можуть нічого іншого не дозволити й не давати Українцям на відданих Польщі землях, посилаючись на те, що у поляків на Київщині та Поділлі не має ні гімназій, ні університетів, а вони зобов'язалися "забезпечити" Українцям на відчужених договорах землях тільки те, що мають Поляки на Україні: Поляки на Волині, в Галичині й инш. українських землях нищать усі усі культурно-національні Українські установи і мають на це собі виправдання в § 5 договору. Між Поляками на Україні 65% панів, які своїх дітей не виховують як в Польщі. Полякам легко зректися гімназії та університетів польських на Україні зовсім, аби Польща мала право по § 5 договору відмовити Українцям в межах Польщі, визнаних Петлюрою, в українських гімназіях та університетах і твердити, що рівноправіє, установлене § 5 договору, виконано: Поляки так і роблять. Галичина і Волинь, Холмщина, Підляшся й Полісся не мають ні однієї української гімназії, після чого натурально і ні однієї української університету: нехай 9.000.000 Українського народу або колонізується, або гинуть в темноті, нехай це населення обслужується не своєю інтелігенцією, а польською. Параграфом п'ятим Петлюра установив для Поляків право колонізації Українців. Ось, що створили українські автори договору проти Української нації - такого і Толстий з Століпіними не могли придумати. Українська сторона зобов'язана була забезпечити договором Українцям під Польщею ті права, які Українці мають на своїй Україні, бо в обох випадках вони на своїй території і є більшістю, яка не потребує жити коштами чужої народності.

6. в аграрній справі нищить всі здобутки революції, скасує Універсали, закони Центр. Ради, Директоріальні розпорядження, закони Трудового Конгресу і вертає старину для польських поміщиків на Україні, як привілею. По цьому польські поміщики вертаються на Україну і забирають від народу землі, заводи, все. Забирають назад ті землі, які Український народ вернув собі правно, бо вони були пограбовані у його польським насильством.

Цим договором установлене правне втручання Польського уряду до внутрішніх справ України в сфері інтересів українських громадян, коли вони польської народності. Але виключено таке ж право для Українського уряду в оборону прав Українців у Польщі. Для людей польської народності на Україні договором установлені привілеї, право екстериторіальності в певній мірі, право апеляції громадян української польської народності до польського уряду проти українського уряду, чим твориться подвійне підданство, яке допускає когось зраду, бо двом державам служити разом не завжди можна. Польська народність стається на Україні вище української, чим установлюється між громадянами одної держави нерівність. Так цей договір нищить національні й соціальні здобутки революції. Коли вертаються маєтки громадян польської народності, то чому ж не вертаються поміщикам інших народностей? Що ж тоді зостанеться від аграрної революції?

Цей договір перетворює військові походи Петлюри на Україну і пролиття української крові в походи для повороту польським поміщикам та капіталістам їх маєтків і для реставрації стародавнього польського панського панування над Українським народом з поворотом його в стан бідля. Це вже реставрація для Польських поміщиків не тільки передреволюційного, а давно минулого їх панування на Україні. Так воно й було, а не так, як це вважали, що воно бореться й жертвує своїм життям за свободу України та за владу до люд. Українсько-

го народу і за його державність, а в дійсності воно кинено було еблудне не на службу польським поміщикам а для панських реставрацій на Україні, для оборони поміщицьких польських інтересів та по рабощення Української нації поляками.

Договір вступив в силу негайно після підписання. Тому польські поміщики та капіталісти набули негайно собі право при першій же можливості, адобутій Головним Штаманом Петлюрою та польською інтервенцією, забирати все добро, машини, скот, реманент, рубати ліс і вивозити з України в Польщу. Так і зробили ті, що встигли використати можливість. Договір цим творив в Україні руїну. Польські банди грабували населення, насилювали женщин, вбивали людей..

Після ознайомлення з цим договором для учасників походу Петлюри на Київ весною 1920 року стане зрозумілим, чому, як тільки вони займали якийсь шматок Української території, сразу же туди налітав польський загон, на заводах та по панських мастках розбурхав Українських козаків, проганяв геть і поляки там установлювали окупаційну владу.

Умови § 6 договору 21 квітня позбавляли Петлюру всяких перспектив на будуче і яких би там не було надій на який би це не було успіх серед Українського народу, як і на визволення від польської залежності. Ясно, що на території, яку заняли на Україні Петлюра з польською інтервенцією, наряд позбавлений Петлюрою здобутків революції, поставився б до його вороже, пішов би проти його і Петлюра знайшов би в нім собі піддержки. Як бачимо з військового договору, Поляки пообіцяли малу поміч військову і то тільки до Дніпра, тільки на території правобережної України, в якій зацікавлені самі не тільки для своїх поміщиків, а і через свої зазіхання на неї в такій мірі, що навіть од неправомочного Петлюри постаралися в договорі 21 квітня виговорити визнання за ними меж 1772 року. Військові українські сили, перед якими в фактів прояснилися б усі польські затії і вся облуда з боку Петлюри, покинули б його. Так він зостався б в найкращому для його випадку на двох губерніях серед ворожого населення під охороною польських загонів та карних польських експедицій нищити там Український наряд в пень для очистки земель польським колоністам.

Це так очевидно і можна було так робити тільки цілком віддавши Полякам та зобов'язавшись олужити ім проти інтересів Українського народу, коли виключати повне нерозуміння простих речей яке робить людину сліпим знаряддям в чужих руках.

§ 8 каже, що цей договір повинен зоставатися таємним. Після вище наведеного мусить бути само собою зрозумілим, чому це так. В дійсности це не договір між Україною і Польщею, як його виставляють, а з м о в а проти української нації й проти всіх її інтересів на користь Полякам. Це змова проти Української державности, свободи, незалежности, культури, розвитку, добробуту. Змови завше таємні. І ніхто з змовців не опублікував цього договору. Противного особистим інтересам звичайно ніхто не робить. В цім потаємні інтереси, бо громадські інтереси вимагають публікації. В цілому договорі не має ні єдиного українського інтересу, який був би захищеним, навпаки - всі чисто українські інтереси віддані в жертву польському збогаченню, імперіялізмові та націоналізмові. Навіть честь і добре ім'я Української нації не пощаджено. Виступаючи в демократичному імені У.Н.Р., українська сторона віддає на глум - на петалу і демократичні принципи, і ім'я У.Н.Р.

Українському громадянству, мабуть ще памятно, як Російський уряд і російське громадянство переслідували українську мову для панування російської. Громадянство російське глузувало в неї і в

тих, кому вона була сповіддю народних, держав, рідних, виразом їх душі й совісті. Російська інтелігенція, в тім числі й та, що зве себе демократами, дбала про свої егоїстичні інтереси, а не про інтереси народу. Російська мова, нищення національної української культури, русифікація і заборона української мови були вигідні для цієї інтелігенції, наредом їм вивести на слухах себе в російській політиці проти українського народу вона мала великий заробіток. Це порабощення інтересів народу своїм інтересам і пониження одних людей за їх народність перед другими. Тому під час мирних переговорів України в Москві в 1918 році я, не звертаючи уваги на напирям уряду Скєропа дєвкєго, во ім'я демократичного принципу рівноправія зів переговори українською мовою в перекладчиком на московську, як і мені перекладали на українську мову, хоч я її й добре знав. Того вимагав принцип рівноправія повага до рідного і до свого народу, свідомість обовязку понижене й несправедливо осміяне підвишити до належного йому місця. Текст договорів і протоколів були однаково обовязковими на обох мовах.

Відношення Поляків до української мови не краде, як у Москві. І от, українська сторона в договорі 21 квітня 1920 року визнала за обовязковий тільки текст на польській мові: Вона й тут віддала українське на безчестя, пожертвувала ним польському шовінізмові, імперіалізмові, призиротву до української нації і визнала, що український текст нічого не вартий, а цінний тільки польський текст, українська душа в її виразом сумління нічого не варта, а цінна тільки польська душа в виразом її сумління, бо мова — то сповідь душі й вираз сумління народу... Так зробили Петлюра, Андрій Лівницький та інші творці договору. Вони примусили і військових підписати цю умову в військовім договорі і цим плюнути в душу свого народу.

Навіть большевики розуміли непристойність такого відношення і одстоювали честь і права Української нації незмірно більше, як Петлюра та Лівницький, хоч і були стороною побідженою. В § 16 Ризького договору 18 квітня 1920 року большевики, добившись від Поляків, хоч і були побідженими, визнання Української державности, принесеної Петлюрою договором 21 квітня 1920 року в жертву Полякам, добилися од них також визнання рівноправія української мови в польській приписали в умові, що український і польський текст договорів вважаються однаково автентичними.

Берестейські договори Української Народньої Республіки визнають рівноправними тексти український, німецький, турецький, болгарський. Це звичає правило міжнародньої звичливости і взаємної поваги. Петлюра ж, Андрій Лівницький і їх співучасники, поступившись всіма правами Української нації на користь Полякам і віддавши їм всі інтереси Українського народу, а самий нарід в порабощення, пониження й безчестя, вже не мали чого дорезитися виразом сумління народу, його мовою, і віддали й це в жєртву, на глум на поталу Полякам. Само собою напрошується питання, у кого на службі ці самозвані представники Українського народу — у Поляків чи у Українського народу, і чий вони представники в дійсности: польські чи українські!

В § 7 договору 21 квітня 1920 року вказано, що до цього договору закладається військова конвенція, яка "ставить інтегральну частину" його. Ця частина відкриває ще більше заслону на характер договору, як змови проти державности, незалежности, свободи, чести, доброго імени Українського народу і як служби на користь польського імперіалізму в його стрємлінням "знищити Русь". Військова конвенція так само нічого і ніяк не дає Українському народові, а Полякам дає всі вигоди і ставить їх в команду роль над Українською Армією, яка піде в Петлюрою, і в роль пануючих над Українським наро-

дем паработителів. Ця конвенція творить для Поляків становище за-
войника і всі можливості нищити Українську націю. Петлюра по цій
конвенції фактично пішов на службу до Поляків для інтересів по-
льських і відбудови Польщі 1772 року коштами Української нації,
а Українську Армію з тих, що повірили й довірилися йому, не знаю-
чи про зміст його договору з Поляками, завів на знищення, потрібне
Полякам. Чи це зроблене навмисне, чи через брак потрібного інте-
лекту, справа від того не змінюється.

Д о г о в і р ц е т а к и й:

ВІЙСЬКОВА КОНВЕНЦІЯ ПОМІЖ ПОЛЬЩЕЮ І УКРАЇНОЮ.

1 . Сучасна військова конвенція складає інтегральну части-
ну політичної конвенції з дня 21 квітня 1920 року, входе в нею
різномчасно в життя і обов'язує аж до завартя сталої військової
конвенції поміж Польським урядом і Українським.

2 . Польські та Українські війська відбувають акцію спіль-
но як війська союзні.

3 . В раві спільної акції польсько-української проти со-
вітських військ на теренах Правобережної України, положених на
Схід від сучасної лінії польсько-більшевицького фронту, військо-
ві операції відбуваються по взаємному порозумінню начальної ко-
манди Польських військ і головної командою Українських військ
під загальним керуванням начальної команди Польських військ...

4 . Начальна команда Польських військ приділяє до опера-
тивних штабів Українських військ своїх старшин, а головна коман-
да Українських військ приділяє, в порозумінню з начальною ко-
мандою Польських військ до Польських команд, частини інституцій
і т.д. своїх зв'язкових старшин.

5 . Війська представлені головною командою Українських
військ, до розпорядження Начальної Команди Польських військ, ужи-
ве ця команда, обов'язково до оперативних потреб не окреслених на
теренах України, по можливості не роздроблюючи їх на дрібні оди-
ниці. В мірі поступу акцій і поскільки оперативні умови на це
позволять, на бажання головної команди Українських військ, начальна
команда Польських військ як найскорше скучить Українські оди-
ниці разом і призначить їм власний район діляння і спеціально
стратегічне завдання з метом віддання їх з поворотом до безпо-
середнього розпорядження головної команди Українських військ.

6 . З моменту розпочаття спільної акції проти большеви-
ків, Український уряд обов'язується доставляти продукти для Поль-
ської армії сперучки на цім терені, в кількості згідно оператив-
ному плану головної артикули: м'ясо, сало, борошно, збіжжя, крупу, ово-
чі, цукор, овес, сіно, солону і т.д. на підставі харчових норм, обов-
язковий в Польському війську, і потрібні підводи.

а/ З тою ціллю до команд Польських дивізій і армій будуть
приділені цивільні комісари чи Українські провіантські старши-
ни, обов'язком котрих буде заосмотрувати дивізію /армію/ необхід-
ною кількістю харчових продуктів та підвод.

б/ В раві недоставлення Українським урядом потрібних продук-

14. Цивільний Український комісар, в порозумінні з Інтендантурою дивізії /армії/ переводить ревізії потрібних продуктів серед місцевого населення, розчитуючись ревізійними квитками, оплаченими і гарантованими Українським урядом і акредитованими в двох мовках: польській та українській. На квитках повинно бути зазначено поименовання і вагу туди цих продуктів, а відносно підвід та коней - кількість їх та час уживання.

По мірі можливості за доставлені підводи платиться в той же час повна сума в розмірі, поставленому Українським урядом. На квитку має бути зазначено, що при ревізії заплачено лиш частину належного з зазначенням суми і що решта буде виплачена Українським урядом пізніше.

Український уряд зобов'язується доставити Польському війську відповідну готівку з метою безпосередньої заплати мешканцям частини належних їм грошей за доставлені продукти, стосовно до максимумальних цін, які будуть встановлені Українським урядом. Польське військо буде преміювати ревізійні квитки, а також свідоцтва, оплачені готівкою, сім'ям, нафтою чи іншими продуктами першої потреби, згідно норм і інструкцій які будуть окремо видані. До Українських одиниць будуть приділені польські господарчі старшини, з метою стеження та переведення одноманітного преміювання.

с/Харчові продукти, не доставлені Українським урядом, а тому доставлені Польським урядом, обраховані згідно Польських встановлених норм, покладаючися на Український уряд в польській валюті і стосовно до цін, унормованих для військ в Польщі.

д/Тимчасово відношення української валюти до польської, обов'язкове в війську до завартя фінансової конвенції, буде встановлено начальною командою Польських військ, в порозумінні з головною командою Українських військ.

7 П. В разі заняття вищеуказаного терену військами польсько-українськими, чи польськими, начальна команда Польських військ посилає за собою право керування підчас даної військової акції всіма залізничними лініями, при чому Український залізничний персонал залишається на своїх посадах. Про випадки і причини звільнення Українська влада буде повідомлятися. До Польських військово-залізничних влад, в мисль П. 4, будуть приділені Українські зв'язкові старшини. Український уряд приступить невідкладно до організації цілковитого залізничного апарату з метою прийняття залізниць під власне керування. Час, спосіб, порядок прийняття будуть определені особливим укладом. Польське командування допоможе Українським залізничним рухомим складом, опалом, шмаровником і іншими матеріалами, потрібними для експлуатації і забезпечення праці залізниць. З метою контролю буде переводитися у варту всім перевозкам, а також переоб'єднанню всякого залізничного матеріалу, згідно з порядком, встановленим наказом начальної команди Польських військ, в порозумінні з головною командою Українських військ.

8 П. З моменту розпочаття спільної офанзиви і заняття нових теренів Правобережної України, положених на Схід від сучасної лінії польсько-більшевицького фронту, Український уряд організує на них свою владу і адміністрацію цивільну і військову. Тили Польських і військ буде охороняти Польська жандармерія польова і Польське етатове військо; зміна Українською владою наступить на підставі особної умови, після сформування Української жандармерії, а також Українських етатових військ. На час виконання служби Польською жандармерією і Польськими етатовими військами буде призначено до Українських адміністраційних влад Польських зв'язкових старшин. Влада на дотепер зайятих теренах, які, на підставі політичної умови, приналежать Українській Народній Республіці, залишається тимчасово в руках Польської влади, а Український уряд організує свій адміністративний апарат і, по мірі того організування, влада на тих теренах, по порозумінню з Польським урядом, переходить до рук Українського уряду.

З моменту підпису сучасної конвенції в Кам'янці Подільській відновлюється функціонування Українських Центральних Державних Установ. Начальна команда Польських військ негайно видасть наказ, аби місцева влада військова і цивільна оказала цьому воляку поміч.

9 . По виконанню загального плану спільної акції, евакуація Польських військ з терену України повинна початися попропозиції одної з договірних сторін, а технічне виконання евакуації наступить на підставі взаємного порозуміння начальної команди Польських військ з головною командою Українських військ.

10 . Український уряд приймає виекіпіровання, заосмотрення і утримання Українських частин, сформованих на території Польщі і якими чи начальна команда Польських військ, чи Польське міністерство військових справ оказало, чи буде оказувати поміч в продуктах, екіпіровці, зброї, амуніції і всякого рода військових матеріалів.

11 . На Польській території продовжується організація Українських частин, як то мало місце до цього часу в Бересті, аж до часу коли така організація буде можлива на власній території.

12 . Начальна команда Польських військ обязується доставляти для Українських військ зброю, амуніцію, снаряження і одяги в кількості, потрібній для трох дивізій, згідно штатів, встановлених для Польської дивізії зо всіма її санітарними і иншими тилловими закладами і становить ці матеріали заосмотрення до розпорядимости Українського міністерства військових справ. Річі замовлені чи закуплені Українським урядом закордоном, вивезені чи перевезені до місця перебування Української армії, завдяки старанням Польського уряду, будуть залічені в кількість вищеназваних матеріалів заосмотрення.

13 . Цілі здобича залізнична, за винятком панцерних потягів взятих в бєв, а також инша військова здобича, крім рухомої взятої взятої в бєв, становлять власність Української Держави. Подробиці будуть встановлені окремою умовою.

14 . Подрібна умова фінансово-господарча, а також залізнична конвенція, що зоркається сучасної конвенції, будуть заваргі додатково.

15 . Обидві сторони мають право запропонувати заварта сталсі військової конвенції в час, признаний кожною стороною за відповідний, аж до заварта нової - обязує сучасна конвенція.

16 . Обидві сторони зобязуються тримати цю конвенцію в тайні.

17 . Ця конвенція пишеться на мовах Польській і Українській. Обидва тексти обязуючі - . В разі сумнів утримуючим є польський текст.

Ця конвенція підписана в Варшаві 24 квітня 1920 року, зі сторони Польської - майором Валеріаном Славеким та капітаном Вацлавом Єндржевичем, на підставі уповноваження. Міністр Військ. Справ Р.П.П. від 21 квітня 1920 року ч. 1960 В.Р.Т. Зі сторони Української - Генерал Штабу Генерал-Хорунжий Володимир Сінклером та Ген. Штабу Підполковником Максимом Дідковським, підставі уповноваження

Заступника Голови Ради Народніх Міністрів У.Н.Р., від 28 квітня 1920 року ч.1981.

Уповноваження взаємно обмінано.

Характер військового договору той самий, що політичного: все для Поляків і нічого для Українців. Я певен, що дійсно військові люди як генерал Сінклер і підполковник Дідковський, од себе такого договору не підписали б, а зробили це тільки з поодуху перед наказом Головного Отамана, який, як людина не військова, тільки й міг поставити Українську Армію в таке принижуюче й прислужницьке становище перед Поляками.

Українське військо названо для Польського війська союзним, а на ділі його віддано під польську команду і на польську службу, хоч вояки йшли з думкою про службу рідній Українській справі свого народу.

Польська участь в операціях вимовлена тільки до Дніпра, на правобережній Україні, то б то на території, яку Поляки, як було вияснено в §3 договору 21 квітня, вважають правно своєю в межах 1772 року і з якої згодилися відступити Петлюрі під Україну дві губернії. На Лівобережну Україну вони не йдуть і помочі не дають, бо то Москві. Це відповідає польському програмові "на знищення Русь", то б то У к р а ї н и. Правобережжя вони вважають своїм, тому й фронт звуть польсько-більшевицьким, без згадки про Українців, наче в нім Українська армія участі не бере від себе і за свою справу. Назви фронту і українським не має. Українська армія несе своє життя не за Українську справу, а за Польські інтереси порабощення України, а тому й фронту українського бути не може - він є польський.

Ця Українська армія в цім договорі понижується і обезличується так, що і фронт не носить в собі українського, а тому нема і в назві фронту навіть натяків на Українців. Операції всі - тільки під Польською командою, тому Українська команда їй підлегла. Роль Української армії понижено до субсидіярного значіння польської частини. Яку кількості військової сили дають Поляки для походу - не сказано в договорі. І один Польський полк виставлено важнішим цілої Української армії, яка допомагає і служить йому. Через це, по §4, Польська команда призначає до Українських штабів своїх старшин, не питаючись на те згоди й порозуміння з Українською командою, як підлеглою їй, а Українська команда в Польські штаби доступу не має і тільки посилає за польською згодою до Поляків в їх розпорядження своїх старшин для з в я з к у і і виконання польських доручень. По §5 Українське військо - це військо "представлені до розпорядження начальної команди Польських військ", яка має право розпорозити їх по всіх усядах, послати в найнебезпечніші місця і боєві передові операції, навіть на знищення, а а Польське військо держати в тилу і використовувати собі успіхи Українських перемог. Навіть бойова здобич Українськими частинами панцерних потягів і т.д.лш. повинна вважатися здобичею Польського війська і перейти до Поляків.

Таким чином, над Українською армією установлено Польську команду, якій віддано українські - перемоги, життя, смерть... З Українського боку над цим ні сованої участі рівноправного, ні контролю ініціативи. А сама армія є польсько-українською і польською, української ж армії не існує/§7/. Виходить, коли б українська частина зайняла яку частину своїми силами, то те зайняття буде польсько-українським, або польським. Перемоги Української армії - не українські. Українська армія це тільки гарматне м'ясо під польською командою в польських рйках і в польських інтересах, для досягнення

Поляками на Україні меж Польщі 1772 року і реставрації польського панства поміщиків. Українських генералів і Петлюру віддане догвором під команду польську. А як Лівіцький назвав Петлюру носієм верхньої влади У.Н.Р., то і верхню владу У.Н.Р.

Параграфу 6-м договору Петлюра в своїм урядом зобов'язався під час походу доставляти Польському військові всі харчеві продукти, реквізуючи серед місцевого населення, як і коней, підводи, робочих доставляти Полякам "відповідну готівку", то є то відповідну суму української валюти. Реквізиторські квитки населенню Українському устанавлено договором писати на двох мовах. - на польській й українській. Польська мова і її обов'язковість у вжитку Української влади на Українській території серед Українського населення - це прикмета й символ польської влади на Українській території, над Українським народом і початок колонізації краю та його інкорпорації до Польщі. Для Поляків було вигідним, розплачуватися чужими грошима, які доставляв їм з свого грошового друку уряд Петлюри. Очевидно, що ці гроші, позбавлені забезпечення, не мали об'єктивної вартості, а тільки спекулятивну. Для населення вони не могли бути еквівалентом і воно задушно губило реквізоване у його трудове добро. Щоб зменшити незадоволення й опір, умовилися давати до грошей українських ще й премію сіллю та нафтою... Ці продукти показані польськими, а в дійсності були українськими, бо походили з земель, належних Українському народові і ним залюднених, як тих, що Петлюра договором 21 квітня 1920 року відривав од України Полякам. Таким чином і премія не була польська, а українська і не польськими, а українськими коштами нареду. Але Поляки рішили на цьому зробити ще й спеціально польську спекуляцію коштом українського народу. Пунктом 4/6 за польською командою устанавлені біржеві функції визначити свою владу вартість валюти в польській валюті. В ті часи польська марка була дешевша за українську гривню, але польська команда устанавила рахувати одну польську марку за 10 українських гривень. Таким чином Поляки брали для своїх потреб од Українського населення за 1 марку те, що коштувало 10 гривень, а населення, коли йшло в тім марками на ринок, то за 10 марок одержувало 1 гривню: Сутички на цім ґрунті в населенням привело до того, що по інтервенції Українського уряду Петлюри було устанавлено за 1 марку 5 гривень: Так грабували Український нарід і цим способом. Польська марка швидко впала катастрофічно, а гривня теж загубила свою спекулятивну вартість і населення українське просто пограбоване.

Сама премія була спекуляцією на безвихідну нужду українського населення в солі та гасі, забраних Поляками від Українського народу в його територію. Ця премія була мізерною гомеопатично малою дозою, а щоб часом яке українське серце реквізиторів не розмякло? не дало своєму братові українцеві більше, то - договір устанавив контроль і стеження за преміями через "приділених польських господарчих старшин".

Очевидно, що реквізиції-грабунки в українського населення для Поляків, зроблені, по договору українськими руками й українськими силами та засобами, весь одіум, всю ненависть всю ворожнечу населення українського повинні були осередкувати й звернути на українську владу Петлюри і одвернути від Поляків. Цим самостійні військові операції Петлюри на будуче нищилися остаточно, а на даний момент робилися без польської участі й допомоги не можливіми. Так Петлюра в своїм урядом встався й на будуче в повнім перабощенні і на добрій волі у Поляків які над ним стали повними хазяїнами і панами.

Очевидно, що й цих умовах українська військова сила місцевими поповненнями особливо добровільними, ніяк не могла вирости, а це щоб це більше гарантувати себе од цієї небезпеки, то

Поляки уневижили в Петлюрові лати Українцям зброю, амуніцію, снаряження тільки на три дивізії / § 12/. Та й цю порцію звязали додатковою умовою. Українська Делегація в Парижі на чолі з Головою її Сидоренком придбала була велике майно військове од Американців і організувала переправку його до Української армії на листопад 1919 року. Сербські і Польські агенти в Парижі вжили зі свого боку всіх заходів, щоб розвалити цю справу і проти них довелося вести велику боротьбу.

Такими заходами Поляки обмежували зріст Українських військових сил трьома дивізіями, то б то кількістю, з якою самостійних операцій вести не можна.

В міру пересування по Українській території Поляки займають на ній в своє посідання залізниці, встановлюють на них в своє військово-залізничну владу, яка по своїй уподобі й волі звільняє в залізницях кого хоче і замінює своїми людьми, зробивши про це тільки повідомлення, щоб знали до кого звертатися. На тій же території жандармерія і етапове військо польське. Заміна Українцями може наступити потім, по згоді Поляків.

Так при допомозі договорів Петлюри з Поляками 21 квітня та 24 квітня 1920 року Українськими силами, кровю і коштами відбувалася Польща в межах 1772 року, принаймні в Українській території в 162.000 кв. кілометрів і можливостями дальшого поширення до меж 1772 року: Поляки не ховалися з цими думками, бо в договорах вони ясні, як день, але ж Петлюра зробив договори таємними од Українців і вів невідомо цього, шукану Українську армію в бої на смерть за Польщу та її поміщиків на Українських землях. Завдяки договорам Поляки зафірмали жар чужими руками і нищили Україну Українськими ж руками, щоб заволодіти нею знесиленою, повсавленою можливістю спротиву й виснаженню.

Для того і польська мова в реквізіційних квитанціях на Україні, і обов'язковість тільки польської мови в договорах 21 та 24 квітня 1920 року і польська влада на Українській території, і Польський прапор, який замінював собою Український. Коли Українські частини, які були передовими, займали що небудь і вивішували Український прапор, то Поляки надходили і замінювали його своїм. Воім це памятно, до якої сутички довело в Києві, де Поляки так само викинули розвіватися свій прапор:.

Не дурно вже в 1917 році в Києві з помешкань Польського косяголу ширилися відозви, в яких проголошувалася Польща до Дніпра в межах 1772 року, а населення в тих межах називалося Поляками і нищилося саме ім'я України і Українець.

Так і Бреховецький не вислужувався перед Москвою та не робив їй таких уступок, як в цих договорах вислужувався Петлюра перед Польщею та наробив в них їй таких уступок, на які не мав ніякого права і од яких повинно було б удержати елементарне чуття патріотизму яке в той же час вимагало б пешани до чести Українського імені і гідності Української нації. Все віддано, погонтано, опльовано... Було з чим таїтися, тому й договори таємні.

Скоропадський московськими езекуціями та проголошенням федерації викликав проти себе повстання Українського народу Езекуції були самочинні. Гетьман з ними боровся. Проголошення федерації сталося наслідком вимог Антанти, до того не було реальним, бо ніким було федеруватися... Прим. Редак. / Федерацію він проголосив отверто і ця отвертість була виявом чесності. Він не міг не знати, що це викличе заколот проти його. Петлюра брав участь в повстанні і після повалення Скоропадського повстанцями, утворив для Українського народу порабощення Польщі і Поляками, як і Московську Федерацію. І з цим потаївся: Але сотні фактів давно вопіють про це і вразно промовляють тим, хто вміє аналізувати явища і вдумуватися в них. Договори 21 та 24 квітня 1920 року, ті-

льки освітлюють ті факти і виявляють в тій руйницькій роботі певну систему.

Коли порівняти Ризький договір більшовиків Московських з Поляками 11 жовтня 1920 року з Варшавським договором Петлюри з Поляками 21 квітня 1920 року, то побачимо, що Поляки орієнтувалися в своїх вимогах на договір 21 квітня 1920 року, утворений з Петлюрою. Більшовики були побіжені і поляки ставили їм свої вимоги які підкріплювали договором з Петлюрою, висловучи конкуренцію. Межі договору з більшовиками ті самі, що в договорі з Петлюрою 21 квітня. Маленьке вирівнювання лінії в рахунок брати не можна. Про забезпечення культурно-національних прав Українського населення на відданих Польщі Українських землях § 4 Ризького договору, з 11 жовтня 1920 року, каже те самою § 5 договору 21 квітня з Петлюрою, тільки іншими виразами: Українське населення віддано на польонізацію і національне знищення, бо формулу рівноправія окладено обидно й хитро, а з польського боку й симулятивно. Так Петлюра своїм договором 21 квітня 1920 року прислужився Полякам проти Української нації і в їх справі з Москвою.

Наведені мною докази мусять довести Українцям, що договір 21 квітня 1920 року й незаконні і недійсні для Українського народу во всіма наслідками, а зроблений мною, хоч і далеко не повний аналіз того договору з додатком до його мусить спонукувати Українців вжити заходів проти того договору, як безмірно шкідливого для Української нації, її свободи, незалежності, державности, добробуту, культури, цивілізації і чести та доброго імені.

Що ж торкається осіб, які вели Українську національну справу державности, свободи, відродження й розвитку в темну від Українського народу, творили з Поляками договір з 21 квітня 1920 року, з якими таїлися од Українців, які переводили ті свої договори-змови в виконання проти Української нації, які помогли Полякам надіти петельку на шию 9.000.000 українській людности і відрізати від живого тіла України 162.000 кв. кілометрів Української території залюдненої українцями, які руйнували Українську справу, зневажили Український нарід і не шанували його доброго імені й чести та людської гідности, то вони, по виразу народнього поета, "настане Суд", проти отих осіб принаймні треба бути обуржним, бо своєю роботою вони показали, що вони вміють тільки заводити. Це найменше. Хай наведені договори промовлять до сумління кожного, чи можна тим особам вірити і чи можна й на далі дозволити їм втручатися в святе й чисте діло Українського відродження, яке вони руйнували і віддали на глум та на поталу Полякам, віддали свідомо, бо нерозуміння цього свідчило б про брак потрібного для громадянина інтелекту.

Прага, березень 1926 року.

Р.В. Статтю мою уже було набрано, як прийшла звістка про ганебний вчинок Шварцбарта, який зрадницьки позбавив життя безборонного українського емігранта С.В.Петлюру і своє виправдання заявив, ніби то він цим актом помстився за жидівські погроми на Україні.

С.Петлюра остільки був далекий од якого б не було антисемітизму, що з ним працювали жиди в українських міністерствах, в Паризькій делегації, в Лондонській посольстві і інших українських установах. А між його найближчими співробітниками я сам знав п'ять жидів, українців женатих на жидівках. Очевидно, що сих людей, як і самих жидів, ніжк не можна запідозрити в антисемітизмі і допустити, щоб вони могли працювати з Петлюрою, коли б він був кдофом чи погромщиком.

Я був міністром юстиції, коли в 1918 році московські військо-
ві частини натворили жидівських погромів на Україні. Рада Мініст-
рів одногосноно асігнувала три міль. Карб. на допомогу розгромлення
Петлюра підписав ту асігновку і гроші видалися.

Більш безглузлого обвинувачення Петлюри, як в погромах, не мож-
на й придумати. Тут щось зовсім не так.

С. Ш е л у х и н

-----oooOOooo-----

З М І С Т.

1.	Від видавництва ст.....	ст. 1
2.	Від Редакції	" 2.
3.	Варшавський договір між Поляками і С.Петлюрою ...	
	21 квітня 1920 року	" 1
4.	Політична конвенція між Польщею та Україною	" 9
5.	Військова конвенція поміж Польщею і Україною	" 27

